

Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması

* Dr. Emruhan YALÇIN

ÖZET

Ortodokslar arasında teolojik konular, kurallar ve ibadet şekli açısından birlik sağlamak amacıyla 1 Ekim 1844'te Patrikhane'ye bağlı olarak hizmete açılan Heybeliada Ruhban Okulu, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde Fener Rum Patrikhanesinin, diğer bağlı metropolitlikler ve kiliselerin din adamı ihtiyacını karşılamıştır.

1971 yılında özel üniversitelere "devlet denetiminde olma" şartını getiren Anayasa Mahkemesinin kararına uymak istemeyen Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Teoloji Bölümünü kapatmayı tercih ederek, 1971-1972 öğretim yılından itibaren Heybeliada Özel Rum Erkek Lisesi olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Devlet, düzenleyici kurum olma vasfından hareketle eğitim öğretim faaliyetlerinin devlet gözetiminde ve denetiminde yapılmasına karar vermiştir. Devlet denetiminin Patrikhane tarafından kabul edilmemesi nedeniyle, Heybeliada Ruhban Okulu şimdiye kadar açılmamıştır. Patrikhane aslında, kendisine has bir ayrıcalık talep ederek okulun kendi denetiminde, yabancı öğrenci ve öğretmen kabul edecek şekilde yeniden açılmasını istemektedir. Patrikhanenin Ekümeniklik iddialarıyla da örtüşen bu istek, Türkiye Cumhuriyeti yasalarına olduğu gibi Lozan Antlaşması'nın ruhuna ve uluslararası diğer sözleşmelere aykırı bir imtiyaz talebi niteliğindedir.

Türkiye, Ruhban Okulu konusunda laiklik, eşitlik ve Lozan'da belirtilen "karşılıklılık" ilkesi ve Türkiye Cumhuriyeti kanunları çerçevesinde hareket etmektedir. Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması meselesi, Patrikhanenin girişimleri nedeniyle Türkiye'nin iç meselesi olmaktan çıkarak uluslararası alanda tartışılmaya başlanmış ve Türkiye üzerine çok boyutlu baskılara dönüşmüştür. Özellikle Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde, AB kriterleri olarak dayatılan Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasına müsaade edilmesi durumunda, diğer dinî okulların açılmasına da örnek teşkil edeceği, bu durumun laik Türkiye açısından sonradan çözülemeyecek bir çok sorunu beraberinde getireceği muhakkaktır. Bu nedenle; çözüm arayışlarında tarihî gerçeklerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler:Patrikhane, Heybeliada, Ekümenik, AB, ABD, Yunanistan.

* Bilkent Üniversitesi Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi, eyalcin@bilkent.edu.tr.

Re-Opening of The Holy Theological School of Halki

ABSTRACT

The Holy Theological School of Halki, established on October 1, 1844, due to generate unity among the Orthodox population on theological issues, regulations and practices of the creed had been constructed as a facility of the Patriarchate, serviced for Greek Patriarchate of the Phanar by training and instructing clergy to the affiliated metropolitans and churches.

The restrictive clause amended by the Supreme Court on 1971 obliging all the private universities to be "monitored and controlled by the State" disavowed by the Patriarchate, and preferred to close down the Department of Theology, as of 1971-1972 academic year, began to operate as Private High School of Halki for Boys. State, characteristically as a regulative institution, devised to monitor and control the educational activities. As the clause amended the state control over schools had been displeased the Patriarchate, the Holy Theological School of Halki has not been resumed since today. Patriarchate, exclusively for the Theological School, demanded a sui generis privilege through performing self-determination of the intramural activities and enrolling international students, instructors and scholars to the Theological School. Such demand overlapping with the ecumenical allegations of the Patriarchate, has an contradicting nature to the essence of Lausanne Treaty and other international conventions as well as Turkish codes of law by demanding privilege.

On the issues concerning the Theological School of Halki, Turkey has been acting by considering the secularity, equality and the principle of "correspondence" as stated in Lausanne Treaty and within the framework of Turkish Republic Codes of Law. The issue of re-opening Theological School as an international matter rather than a state matter, with the propaganda of the Patriarchate resulted as multi-dimensional sanctioning on Turkey, and instigated an international debate generating a matter well beyond the domestic affair of the state. Principally, on the brink of joining to the European Union, any attempt to re-open the Theological School could set an example leading to resume other religious schools, will provoke many issues within Turkey and most likely difficult for the secular statehood to tackle with. Therefore; the historical facts should not be overshadowed while searching for possible solutions.

Key Words: Patriarchate, Halki, Ecumenical, EU, USA, Greece

1. Heybeliada Ruhban Okulu'nun Açılması

Osmanlı İmparatorluğu çeşitli din, mezhep ve ırklara mensup toplulukları bünyesinde toplayan çok milletli bir yapıya sahiptir. İmparatorluğun toplumsal, siyasal ve yönetsel yapısı ırk esasına değil, inanç

temeline göre örgütlenmiştir. Yönetimde hakim unsur olan Türkler nüfusun üçte birini, geri kalanını ise Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Romenler, Slavlar ve Araplar oluşturmaktadır. "Millet Sistemi" anlayışı ile oluşturulan idari ve hukuki statü ile her dinî grubun en yüksek rütbeli din adamlarından biri, kendi cemaatleri tarafından o grubun lideri seçilmiş ve kendi topluluğunu düzenlemek ve yönetmekle görevlendirilmiştir. "Millet Sistemi" bir özerk cemaat yapılanmasının siyasi birlik altında oluşturduğu mozaik adıdır. Ortodoks Rum toplumunun lideri olarak da İstanbul Ortodoks Kilisesi Papazı (Patrik) seçilmiş ve Rum tebaayı yönetmede kendisine vergi toplama, evlendirme, defin, doğum, temsil etme gibi bazı imtiyazlar verilmiştir.¹ Osmanlı İmparatorluğunun güçlü olduğu dönemlerde bu imtiyaz çizme aşılardan, Babıali ile iyi ilişkiler içerisinde kullanılmıştır. İstanbul Ortodoks Kilisesinin (Patrikhane) ve kendisine bağlı diğer kiliselerin din adamı ihtiyacını karşılamak amacıyla, Sultan Abdülmecid'in iradesiyle Heybeliada'da bir Ruhban Okulu açılmasına karar verilmiştir.

Heybeliada Ümit Tepesi üzerinde, 16.936 metrekarelik bir alana 809 yılında Despotlar Manastırı ve bu Manastır için daha evvelden kurulan okul, 1772 yılında keşiş Samuel Kulos tarafından tamir edilerek hizmete açılmıştır.² Patrikhanenin internet sitesinde, manastırın 9. yy.da ilk defa İstanbul Patriği Aziz Fatios tarafından kurulduğu belirtilmektedir.³ 1821 yılında manastır ve okul yanmıştır. Yeniden yapılan bu okul, Tanzimat-ı Hayriye'nin ışığında, beş yıl sonra Ortodokslar arasında teolojik konular, kurallar ve ibadet şekli açısından birlik sağlamak, Ortodoks inanç dünyasına din adamı yetiştirmek amacıyla, Heybeliada'da 01 Ekim 1844 tarihinde Patrik Germanos zamanında Patrikhaneye bağlı olarak öğretime açılmıştır. Okul müdürü metropolitler arasından atanmış, aynı zamanda Aya Triada Manastırı'nın sorumluluğunu da üstlenmiştir. Öğrencilerin büyük bir kısmı Patrikhanenin yetki alanındaki bölgelerden gelmiştir. Okulda patrikler ve Rum cemiyetinin bağışlarıyla kurulan zengin bir kütüphane oluşturulmuş, eğitim için bazı kitaplar da Patrikhane Kütüphanesi'nden getirilmiştir. Bugün kırk bini bulan kitapların bin cildi el yazmasıdır.⁴ 1894 yılında İstanbul'daki depremde okul yıkılmış ve bugünkü haliyle (yapımcısının isminin baş harfi olan Yunanca "pi" harfi şeklinde) yeniden yapılmıştır. Bu manastır-okulun eğitim çalışmaları hakkında günümüze ulaşan önemli bir bilgi yoktur. Ada kaynaklarında Aya Triada Manastırı olarak geçmektedir.⁵ Ruhban Mektebi Maliki, Aya Triada Manastırı 13 Ekim 1954 tarih ve

¹ Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi*, İstanbul, 1992, s.6.

² *Heybeliada Ruhban Okulu Tarihçesi*, İstanbul Adalar Kaymakamlığı Bilgi Notu.

³ www.megarevma.net/ruhbanokulu.htm(28.3.2008).

⁴ *Meydan Larousse*, C.10, Heybeliada Mad. Yay.-Haz. Safa Kılıçoğlu-Nezihe Araz-Hakkı Devrim, İstanbul, 1993, s.134.

⁵ Emruhan Yalçın, *Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2008, s.284.

31/2970 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ile “Tarihî Eser” sayılmıştır.⁶

8 Mayıs 1918’de Bahriye Nazırlığı tarafından okula el konulmuş, Bahriye Okulu namzet sınıfları buraya yerleştirilmiş, Papaz Okulu öğrencileri de Aya Yorgi Manastırına taşınmıştır. 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra Bahriye öğrencileri Papaz Okulu’ndan çıkarılmış, 5 Aralık 1918’de 750 Alman askeri yerleştirilmiştir. İstanbul’daki İşgal kuvvetlerine bağlı Fransız subayları tarafından, 24 Ocak 1920’de okulda 250-500 kadar Rus göçmeni iskân edilmiştir.⁷ 1919 yılına kadar okul 4 yıl lise ve 3 yıl yüksek teoloji eğitimi veriyor iken, bu yılda “Akademi” statüsüne geçilmiş, 1923’ten sonra da yeniden üç yıl orta, dört yıl yüksek teoloji eğitimine dönülmüştür.

1936 yılında Heybeliada’da bulunan Deniz Harp Okulu’nun ihtiyacı için Ruhban Okulu ve Çam Manastırı arazilerinden bir kısmı idari tasarrufla istimlak edilmek istenmiştir. Uzun süren mahkeme duruşmaları ve Yunanistan’ın değişik şekillerde araya girmesi nedeniyle, mesele ancak 1952 yılında çözümlenebilmiştir. 1939 yılında, savaş ve casusluk faaliyetleri gerekçe gösterilerek yabancı öğrenci alımı yasaklanmıştır.

Spiru Aristokles Athenagoras, 1948 yılında Patrik olarak Türkiye’ye geldiği zaman, İstanbul’daki Erkek Rum Liselerinde o tarihlerde 2.500 civarında öğrenci bulunmasına karşın, Heybeliada Ruhban Okulu’nda ders gören sadece 16 öğrenci vardı. Rum aileler çocuklarını papaz okullarına göndermek istemezlerdi. İçlerinden binde biri bile bu öğrenime ilgi duymaz olmuştu.⁸ Athenagoras, İstiklal Savaşı sırasında İstanbul’da bulunarak, “Kuvayı Milliye” aleyhine çalışan Elen Cemiyeti “Mavri Mira”nın aktif üyeliğini yapmış, savaş Türkiye’nin zaferi ile sonuçlanınca Amerika’ya gitmiştir.⁹

Kendisi için Ankara Palas’ta tertiplenen bir öğle yemeğinde konuşan Athenagoras; “*İstanbul dışında geniş arazi sahibi olmak ve Patrikhaneye exterritoryal haklar (Türk kanunları dışında Papalık gibi) sağlamak gereklidir. Ayrıca, Heybeliada’daki Ruhban Okulu’nun Ortodoks Üniversitesi haline getirilmesi ve İstanbul’un Ortodoks dünyasının merkezi yapılmasını istiyorum*”¹⁰ şeklinde konuşmuştur.

1950 seçimleri yaklaşırken ve o yıllarda İstanbul’da 100 bine yakın Rum yaşıyor iken, 100 bin kişilik oy yabana atılacak gibi değildi. Bu avantajı bilen patrik Atenagoras, Demokrat Parti ileri gelenleri ile konuşarak

⁶ Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik D.Bşk.’lığı Arşivi Belge No: 42226-1/2.

⁷ Nejat Gülen, *Heybeliada*, İstanbul, 1985, s.140.

⁸ Ö. Kalpakçıoğlu, *Yunan’dan Dost Olmaz*, İstanbul, 1993, s. 243.

⁹ *Milliyet*, 21 Nisan 1965.

¹⁰ Kamuran Abacıoğlu, *Türkiye Gazetesi*, 9 Ekim 1988.

Rum oylarına karşılık Heybeliada Papaz Mektebinin yüksek okul haline getirilmesinin sözünü almış ve Demokrat Parti iktidara geldikten sonra da verilen söz yerine getirilmiştir.

Tamamen dönemin dış siyasi gelişmeleri, milletler arası güç dengeleri çerçevesinde ön plana çıkan Fener Rum Patriği Athenagoras, Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili önemli atılımlara başlar. Bu dönemde Millî Eğitim Bakanlığı'nın 8 Aralık 1950 gün ve 9127/7 ve 2601 sayılı emirleri ile Ruhban Okulu yüksek okul haline getirilmiş ve "yabancı öğrenci alabileceği" karara bağlanmıştır. Bakanlığın Talim ve Terbiye Dairesinin 25 Eylül 1951 tarihli ve 151 sayılı kararı ile de "yüksek okula daha çok sayıda yabancı öğrenci alınabileceği" İstanbul Valiliğine bildirilmiştir.¹¹ Yunan basınına göre Athenagoras'ın en büyük başarısı manen ve maddeten çöken Heybeliada Ruhban Okulu'nu kurtarması ve Türk Hükûmeti'ne bu okulu "Yüksek Din Okulu ve Fakültesi" olarak kabul ettirmesidir.¹²

Bu kararlardan sonra, Athenagoras, Türk Hükûmetine başvurarak, Yunan uyruklu öğrencilere Türkiye'de oturma izni almıştır. Ancak, bu izin, "öğrencilik bitene kadar" kaydı konulduğundan kısıtlıdır. Patrik bunun da çaresini bularak okuldan mezun olan öğrencileri Patrikhanede stajyer adı altında görevlendirmiştir.¹³

Selanik'te yayınlanan Mekadonia adlı gazetede, 1 Mart 1952'de, Yunan Kral ve Kraliçesi'nin Türkiye'ye gelişi nedeniyle başlatılan seri yazıda Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır: "*Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nda üç katlı, yüz odalı binada 20 öğretmen ile birlikte 12 memur görevdedir. Öğretim iki kısımda yapılır. Birinci kısım üç sınıflı lise, diğer kısım ise 6 sınıflı İlahiyat Şubesidir. İlahiyat Şubesinde liseyi bitirenler okurlar. Burası yavaş yavaş bütün Hristiyanlığın büyük bir üniversitesi haline gelecektir. Bu okul diğer vakıflar gibi cemaatlere bağlı değil, doğrudan doğruya Patrikhaneye bağlıdır ve beş kişilik bir misyon tarafından yönetilmektedir.*"¹⁴

1950 yılı sonlarına kadar TC uyrukluların devam ettiği okul, o tarihten sonra yabancıların da eğitim gördükleri bir müessese haline gelmiştir. 1959 yılında 30/95, 1962 yılında 11/81, 1963 yılında 12/76 öğrenci TC uyruklu, geri kalanların kanunlara aykırı olmasına rağmen yabancı uyruklu buldukları dikkate alındığında, anılan okulun amacından ayrılıp Patrikhanenin Ekümenikliğinin tahakkukuna yardımcı elemanlar yetiştiren bir müessese haline getirilmiş olduğu görülmektedir. Gelecek yıllarda da

¹¹ Ö. Kalpakçioğlu, *Yunan'dan Dost Olmaz*, s. 243.

¹² *Milliyet*, 21 Nisan 1965.

¹³ Ali Güler, *Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü*, Ocak Yayınları, Ankara, 1999, s. 55.

¹⁴ Süleyman Özmen, "Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, Patrikhane ve Ruhban Okulu", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Sayı:388, Yıl: 125, Nisan 2006, s.28.

buraya kaydedilecek yabancı uyruklu öğrenci sayısının TC vatandaşı öğrenci sayısını geçmemesi için, öğrencilerin vize taleplerinin istizana tâbi tutulmasının uygun olacağı kararlaştırılmıştır.¹⁵ Okulun yıllara göre öğrenci sayısı şu şekildedir; 1920-21:37, 1923-24:30, 1927-28:37, 1933-34:75, 1948-49:70. Yukarıda belirtilen 255 öğrenci, 1948-49 döneminden 1971 yılına kadar okuyan öğrenci miktarıdır.¹⁶

Bu uygulama Başpiskopos Makarios'un Kıbrıs'taki faaliyetleri ve enosis çabalarının artması nedeniyle 1964 yılında tamamen yasaklanmıştır.¹⁷ Türk Hükûmeti, bunun dışında Patrikhanenin İmroz ve Bozcaada Rum okullarını Millî Eğitim Bakanlığı mevzuatı dışına çıkartarak, doğrudan doğruya kendi yönetimi altına alması konusundaki gelişmeleri de yakından izleyerek eski hukuki durumu gündeme getirmiş ve 16 Temmuz 1964'te bu iki adadaki Rum okullarının Millî Eğitim Bakanlığı emrinde Türkçe dinî eğitim yapmalarını öngören kanun maddesini tekrar yürürlüğe koymuştur. Yunanistan konuyu UNESCO'ya götürmüş ancak Türkiye bunun bir iç sorun olduğunu söylemiştir.

Patrik Athenegoras, Rum okulların müfredatına ve idaresine müdahale ederek; İstanbul'da bulunan bütün Rum Okullarında sinsi bir program takip edilmesini, burada yetiştirilen öğrencilere Türklerden nefret etmelerini ve bir gün İstanbul'un kendilerinin olacağı fikirlerini aşılama çalışmıştır. Zagrofyen Rum Lisesinde Rumca basılmış olarak ele geçirilen bir beyannamede öğrencilere şöyle seslenilmektedir: "...*Bulduğunuz şartlar sizi bir çok müşküllerle karşılaştırabilir; fakat ecdadımızın bize vermiş olduğu terbiye ve fikir ruhlarımızda daima yaşamaktadır. Elen Milletlerinin kanında bu fikir daima cevelân etmektedir. Zorlukları yenecek, hedeflerinize ulaşacaksınız. Size muvaffakiyetler dilerim. Ceddinizin size vasiyetlerini unutmayın...*"¹⁸ Aynı şekilde Rum vatandaşlarına her fırsatta, "*Rumluğunuzu koruyun, dininize bağlı kalın*" gibi sözlerle sürekli telkinlerde bulunmuştur.¹⁹

Okuldaki eğitim ve öğretim aşamaları şu şekilde gelişmiştir;²⁰

-1844 - 1919 tarihleri arasında, dört yıl ortaokul, üç yıl teoloji eğitimi,

-1919 - 1923 tarihleri arasında, beş yıllık teoloji eğitimi yapılmış,

¹⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik D.Bşk.'lığı Arşivi Belge No: 42226-1/2.

¹⁶ Kutluay Erdoğan, *Katolik Okulları, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.4*, İstanbul, 1993.

¹⁷ http://www.turk-yunan.gen.tr/turkce/sorunun_ortaya_cikisi/ruhban_kurulusu.html (31.01.2004).

¹⁸ M. Süreyya Şahin, *Fener Patrik ve Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996, s.384.

¹⁹ M.Süreyya Şahin, *Fener Patrik ve Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1980, s.128.

²⁰ Yorgo Benlisoy-Elçin Macar, *Fener Patrikhanesi*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1996, s.44.

-1923 - 1951 tarihleri arasında, birinci dönemdeki uygulamaya dönülmüş,

-1951 - 1971 tarihleri arasında ise, dört yıl lise, üç yıl teoloji eğitimi yapılmıştır.

Okul iki sınıfla tedrisata başlamış, 1852 yılına kadar yalnız lise mezunları kabul edilirken, bu seneden itibaren öğretim yedi yıla çıkarıldığından liseyi bitirmemiş olanlar da alınmıştır. 1853'de Türkçe dersi konmuştur. Çeşitli ülkelerden gelen öğrencilerin çoğu Yunanca bilmediği için dersler İbranice, Arapça hatta Ermenice okutulmuştur. 1847'de Bulgar kürsüsü kurulmuştur. Slavca eğitimi 1855 Kırım Savaşı'na kadar sürmüştür. 1873 yılından 1855 yılına kadar okul sekiz sınıfa çıkarılmış, 1855 yılında ise sekizinci sınıf lağvedilmiş ve sekizinci sınıflarla yedinci sınıflar aynı zamanda mezun olmuşlardır.²¹

Heybeliada Ruhban Okulu, 127 yıl içinde 930 mezun vermiş, bunlardan 343'ü Piskoposluğa, 12'si de Patriklik makamına yükselmiştir. 930 mezunun sadece 38'i Rum asıllı Türk vatandaşıdır.²² Kıbrıs'ı adım adım Rumlaştırın, Türklerin kıyımına sebep olan Makarios ile terör örgüt liderleri gibi çalışan Trabzon Metropoliti Hrisantos, Samsun Metropoliti Germanos, İzmir Metropoliti Hrisostomos, Edirne Metropoliti Palikaryos, Doroteos, Yakovas ve Bartholomeos bu okuldan mezun olmuşlardır.²³ İstiklal Harbi yıllarında, Yunanistan'ın Anadolu'yu işgali sırasında okul, önemli bir terör merkezi haline gelmiştir.²⁴

Bir İlahiyat Fakültesi haline getirilmesi için Patrik Athenagoras tarafından büyük gayretler sarf edilen Heybeliada Ruhban Okulu, 1844'ten itibaren "Yunanlılık" emellerine hizmet eden bir eğitim kurumu gibi faaliyet göstermiş ve mezunlarına ifrat derecesinde "Helenlik Ruhu" aşılamıştır. Makarios da dahil, buradan mezun olan bir çok papaz, Osmanlı İmparatorluğu içinde Yunan bağımsızlığı, Yunanistan topraklarının büyütülmesi ve Megali İdea için çalışmış ve çarpışmışlardır.²⁵

2. Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapatılması

Özel bir yüksek okulca verilen diplomaların iptâli konusunda, dönemin Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Özel Öğretim Kurumları"ını düzenleyen 8.6.1965 günlü ve 625 sayılı "Özel Öğretim Kurumları Kanunu"nun bazı maddelerinin iptali hakkında açılan davada ileri sürülen Anayasaya aykırılık iddiası ciddi görülerek, Danıştay Dava Daireleri Kurulu, Anayasa

²¹ Emre Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, Tamga Yayınları, Ankara, 2000, s.36.

²² Ali Güler, *Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü*, s. 59.

²³ Y.Benlisoy-E.Macar, *Fener Patrikhanesi*, s. 67.

²⁴ A.Güler, *Sorun Olan Avrupa Birliği*, Ankara, 2003, s. 143-144.

²⁵ A. Güler, *Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü*, s.60.

Mahkemesine 1969-39 esas sayısı ile başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi, 12 Ocak 1971 tarihli kararı ile ilgili kanunun 1,14,8/2,8/3,8/4,48. maddelerinin iptali ile birlikte, yüksek öğretim kurumlarının sadece devlet tarafından açılıp işletilebileceği hakkında emredici kararı almıştır. Bu karardan sonra, mevcut özel yüksek öğretim kurumları ya faaliyetlerine son vermiş, ya da bir devlet üniversitesinin bünyesine girmişlerdir. Heybeliada Ruhban Okulu da özel yüksek okul statüsünde değerlendirilerek, okulun varlığını sürdürebilmesinin ancak, Türk üniversitelerinden birisine veya İlahiyat Fakültesine bağlanarak mümkün olabileceği belirtilmiştir. Bu konuda Türk Hükûmeti ile Patrikhane ve okul yöneticileriyle görüşmeler yapılmış ancak uygun bir formül bulunamamıştır.

Daha sonra özel üniversitelerin “devlet denetiminde olma” şartı ile açılmalarına izin verilmesine rağmen Patrikhane bu şartları kabul etmediği, devlet denetimine yanaşmadığı, Türk üniversitelerine bağlanmak istemediği için Heybeliada Ruhban Okulu’nun Teoloji Bölümü kendileri tarafından kapatılmıştır. Okul, 1971-1972 öğretim yılından itibaren Heybeliada Özel Rum Erkek Lisesi olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.²⁶

Anayasa Mahkemesinin verdiği kararın “Sonuç” bölümü şöyledir:

1-8.6.1965 günlü, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 1. Maddesinin özel yüksek okullar bakımından Anayasaya aykırı olduğunu ve bu yönden iptaline, karşı oylarıyla ve oy çokluğu ile;

2-Aynı kanunun 14. maddesinin Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline, karşı oylarıyla ve oy çokluğu ile;

3-a) Aynı kanunun 8. maddesinin özel yüksek okullara ilişkin 2., 3. ve 4. fıkralarının,

b) 48. maddenin yüksek öğrenim veren okullara ilişkin hükmünün, 44 sayılı kanunun 28/2 maddesi uyarınca iptallerine oy birliği ile; 12.1.1971 gününde karar verildi.²⁷

Patrik Athenegoras, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin en önemli odak noktasını oluşturan Heybeliada Ruhban Okulu’nun kapatılması karşısında ilgili makamlar nezdinde sürekli girişimlerde bulunarak bütün idari yolları denemiştir. 1 Temmuz 1971’de dönemin Başbakanı Nihat Erim’e gerekçeli bir başvuruda bulunmuştur. 10 Şubat 1972’de Ankara Üniversitesi Hukuk Prof. Hicri Fişek ve 17 Kasım 1972’de Ankara Üniversitesi Hukuk Prof. Ömer İlhan Akipek tarafından konu ile ilgili olarak MEB aleyhine

²⁶ A. Güler, *Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü*, s. 57-59; http://www.turk-yunan.gen.tr/turkce/sorunun_ortaya_cikisi/ruhban_kurulusu.html (31.01.2004).

²⁷ Tuncer Günay, *Misyonerler ve Fener Rum Patrikhanesi Haçlıların Ajan-Provokator Kolları*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2002, s.255.

hazırlanan dava dosyaları Danıştaya gönderilmiş fakat bir sonuç alınamamıştır.

İşin gerçeği, Heybeliada Ruhban Okulu, icra etmiş olduğu eğitim ve öğretim metodu ve işleyişi itibarıyla bir yüksek okul görünümündedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi kararı kapsamına girmektedir. Nitekim 25 Eylül 1951 tarih ve 151 sayılı okul yönetmeliğinin 1. Maddesi: "Okulun amacı rahiplik mesleğine girecek olanları yetiştirmektir." III. Maddesi: "Okul üç sınıflı lise ile dört sınıflı Teoloji İhtisas Bölümünden teşekkül eder." 54. Maddesi: "Lise mezunlarından rahiplik mesleğine intibak edecekler alınır." 55. Maddesi: "Kayıt kabul ile ilgili bölümde, okula yazılmak isteyenlerden lise bitirme diploması istenir" denilmektedir. Ayrıca Teoloji Bölümünden mezun olan öğrenciler, Yunanistan'daki İlahiyat Okullarından mezun olanlarla eşdeğer tutulmuşlardır. Zaten okulun 11 öğrencisi de Selanik İlahiyat Fakültesine yatay geçiş yapmışlardır.²⁸

Anayasa Mahkemesi kararına bağlanmış kesin bir hüküm vardır ki, bu da din farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlar için geçerlidir: "Türkiye'de din eğitimi alanında hangi derecede ve türde olursa olsun, özel eğitim kurumu açılmaz".²⁹ Lozan ve diğer uluslararası belgeler, azınlıklar için imtiyaz değil bütün vatandaşlar için eşit haklar tanımışlardır. Ayrıca, sadece dinî eğitim vermesi gereken bir kurumun, bulunduğu devletin denetimi altında faaliyet göstermesine razı olmamasının nedenlerini anlamak güçtür.

3. Heybeliada Ruhban Okulu'nu Yeniden Açma Girişimleri

a. Fener Rum Patrikhanesinin Girişimleri

Fener Rum Patrikhanesi devlet denetimi şartını kabule yanaşmadığı için Heybeliada'daki Ruhban Okulu eğitime açılmamıştır. Aslında Fener Rum Patrikhanesinin bekası, Patriklerin Türk vatandaşı olmaları koşulu gereğince, Heybeliada Ruhban Okulunun yeniden eğitime açılmasından geçmektedir.

Bu nedenle, halen Patrik olarak görev yapan Dimitri Arhondoni Bartholomeos, işe başladığı günden itibaren faaliyetlerini üç ana konu üzerinde yoğunlaştırmıştır:

- 1.Patrikhanenin Ekümenikliğinin kabul ettirilmesi,
- 2.Patrikhanenin Vatikanvari bir statüye kavuşturulması,
- 3.Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması.

Bartholomeos, Türkiye vatandaşı olmayanların Patrikhanede görev almalarının Türk kanunlarınca yasak olduğu, Yunanistan'a eğitim için gidenlerin geri dönmediklerinin göz önünde tutulduğunda yaş ortalaması

²⁸ E. Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.109.

²⁹ *Düştur*, V/4, 3. Kitap (16 Nisan 1965-8 Ekim 1965), s.2847-2855, 625 Sayılı Kanun.

hayli yüksek olan metropolitlerin ölmeleri durumunda görev yapacak din adamı bulmanın imkânsızlaştığı ve Patrikhanenin 2000'li yılların ortasına varmadan fiilen ortadan kalkacağı gibi gerekçeleri ileri sürmüş ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun özel bir konumla açılması gerektiğini hem yurt içinde, hem de yurt dışında sık sık dile getirmiştir.³⁰ Bartholomeos daha göreve başladıktan kısa bir süre sonra 16 Ocak 1992'de Millî Eğitim Bakanı ile görüşerek okulun açılması için resmen istekte bulunmuştur. Bakan Köksal Toptan'a, "*Papaz okulunu açın...Bu sizin lehinize olur.*" demiş, Bakan ise bu teklifi şiddetle geri çevirmiştir.³¹ Bugün bakıldığında ise, okulun kapatıldığı tarihten bu zamana kadar geçen 37 yıl içinde patriklerin bu kadar gündem yaratma çalışmalarına rağmen Patrikhane din adamı ihtiyacını bir türlü karşılamaktadır. Çünkü Patrikhane başta Selanik Teoloji Fakültesi olmak üzere İlahiyat Eğitimi veren bir çok okulda elemanlarına gerekli dinî eğitimi aldurmaktadır. Ayrıca Ortodoksluk eğitimi veren ABD, İngiltere, İsviçre gibi dünyanın pek çok yerinde okul mevcuttur.

Okulun açılmasını gündemde tutmaya çalışan Patrikhane 1994 yılı Ağustos ayının sonunda "Heybeliada Ruhban Okulu'nun 150'nci kuruluş yıl dönümü kutlama törenleri" düzenlemiştir. Törene dünyanın dört bir yanından gelen başpiskopos ve kilise temsilcileri ile eski mezunlar katılmıştır. Kutlamalara davet edilen İstanbul Valisi Hayri Kozakçıoğlu ve Adalar Belediye Başkanı Can Esen törene katılmamıştır.

4 Nisan 1996 yılında bizzat Başbakanlığa giderek dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'a Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması ile ilgili bir dilekçe veren Patrik Bartholomeos; 1997 yılı Baharında Time dergisine demeç vererek yüzyıllardır Müslüman ve Musevilerle birlikte yaşadıklarını, tıpkı Türkiye'nin iki kıt'ada yer alması gibi Doğu-Batı arasında köprü vazifesi gördüklerini; Türkiye sınırları içinde özel bir konuma sahip olduklarını ve Ekümenik Patrikliğin Lozan Antlaşması ile uluslararası hukukun garantisi altında bulunduğunu belirtmiştir. Sözlerine devamla, "*...25 yıl önce yeni papazlar, rahipler yetiştirilmemesi için kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması en büyük arzumuzdur, yeni kan alabilmemiz için bu okulun açılması gerekiyor...Tabii ki Türk toprakları üzerinde yaşıyoruz, ama bin yedi yüz yıldır biz buradayız*" diyerek görüşlerini aktarmıştır. Bu arada dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın dine olan yakınlığından dolayı, Heybeliada Ruhban Okulu'nun bu sene açılması konusunda ümitli olduğunu da ifade ederek, "*böyle bir durum Türkiye'nin Batı nezdindeki imajını daha da düzeltacaktır*" demiştir.³²

³⁰ *Türk Dış Politikası*, Ed. Baskın Oran, C. II, İstanbul, 2002, s. 450.

³¹ <http://fl.parsimony.net/forum789/messages/13502.htm>, (31.01.2004).

³² *Zaman Gazetesi*, 30 Nisan 1997.

Fener Rum Patriği Bartholomeos, AKP Hükûmeti iktidara geldikten sonra kararlılığını artırarak ilk olarak Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül'e ziyaret talebinde bulunmuş ve bu isteğini 8 Ağustos 2003'te gerçekleştirmiştir. Gül ile yaptığı görüşmeye avukatlarıyla birlikte giden Bartholomeos, gazetecilerin soruları üzerine, isteklerinin arasında Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasının da bulunduğunu ifade etmiştir. "Bizi çok sıcak ve güzel kabul ettiler" diyen Bartholomeos, sorunları gerek sözle gerekse yazılı olarak arz ettiklerini bildirmiştir. Bartholomeos ayrıca, "...Partilerinin ve hükûmetlerinin genel tavır ve genel yaklaşımları hakkında bilgi verdiler ve azınlıkların sorunları açısından yaklaşımlarını izah ettiler. Arz ettiğimiz konular üzerinde gerekenin en kısa zamanda yapılacağını söylediler. Bütün vatandaşların dinleri ve kökleri ne olursa olsun huzur ve mutluluk içinde yaşamalarını istediklerini söylediler ve hükûmetin çalışmalarının da bu istikamette olduğunu tekrarladılar. Çok memnun ve müteşekkir ayrılıyoruz."³³ şeklinde açıklamada bulunarak bu konuda Abdullah Gül ve partisinin ılımlı yaklaşımından bahsetmiştir.

Bu görüşmeden 20 gün sonra, 28 Ağustos 2003'te, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile görüşen Bartholomeos, görüşmeden sonra, Erdoğan'ın hukuki ve siyasi sorunları anlayışla karşıladığını ifade etmiştir. Görüşmede Patrik, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması isteğini de gündeme getirmiştir. Bartolomeos, Erdoğan'ın bu isteğine karşılık olarak, "Düşüneceğiz, çözümünü bulmaya çalışacağız." dediğini, Yunanistan'dan da Türk azınlığa ilişkin adım beklediklerini söylediğini belirtmiştir.³⁴ Ruhban Okulu açıldığı takdirde okulun müdürlüğünü de üstlenecek olan Daniilidis, "Bugüne kadar hiçbir siyasi, Ruhban Okulu'nun açılmasıyla ilgili sorunu çözemedi. Sayın Çiller Patriği kabul bile etmedi. Yılmaz okulun açılması karşısında ılımlı davrandı, Ecevit de öyle. Ancak bugüne kadar yaptığımız yazılı isteklerimiz raflarda kaldı. Başbakan Erdoğan, Atina'da bir caminin açılmasını istedi"³⁵ şeklinde bir açıklama yaparak Türk Hükûmeti'nin bu konudaki tutumunu değerlendirmiştir.

Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusunda en kesin konuşan kişi Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik olmuştur. Bartolomeos'un Millî Eğitim Bakanı ile yaptığı görüşmelerde ve sonrasında bakanın bu konuda yapmış olduğu açıklamalar okulun açılması yönünde olmuştur. Bartholomeos'un Millî Eğitim Bakanı Çelik'e ilk ziyareti Ekim 2003'te gerçekleşmiştir. Ziyaret amaçlarının Ruhban Okulu'nun açılması ve İstanbul'daki Rum cemaat okullarının sorunlarını dile getirmek olduğunu ifade eden Bartholomeos, "...ülkemizdeki demokratik düzenin öngördüğü

³³ <http://www.milliyet.com/2003/08/08/son/sontur10.html>, 28.08.2003.

³⁴ <http://www.ntvmsnbc.com/news/231161.asp#BODY>, 28.08.2003, 16:17:44.

³⁵ <http://www.milliyet.com/2003/09/27/cumartesi/cum03.html>.

hususlar çerçevesinde azınlıkların eğitiminin daha da kolaylaşacağından eminiz.” demiştir. Çelik, sorunların sürüncemede bırakılmasının kesinlikle doğru olmadığını vurgulayarak, *“Hristiyan İlahiyatıyla ilgili Türkiye’de bir eğitim yapılırsa buna karşı çıkmamanın bir anlamı olmadığını düşünüyorum. Hristiyan veya başka bir dinin Tanrı bilimiyle ilgili eğitimin özgürce yapılabilmesi Türkiye’nin demokratik yapısının gereğidir”* demiş ve konuyu, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü ile Talim ve Terbiye Kurulu yetkililerinden oluşacak bir komisyonun inceleyeceğini söylemiştir. Çelik ziyaretten sonra Bartholomeos’u *“Dualarınızı bekliyorum.”* diyerek uğurlamıştır.³⁶

Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik Kasım 2003’te Avrupa Konseyi toplantısı için gittiği Atina’da Yunanistan Millî Eğitim ve Diyanet İşleri Bakanı Eftimiu ile görüşmüş ve Türkiye’nin Heybeliada Ruhban Okulu’nun daha fazla kapalı tutulmaması gerektiğine inandığını ve bu konuda siyasi iradenin de bulunduğunu belirtmiştir. Çelik Lozan Antlaşması’nın azınlıklarla ilgili karşılıklılık esasına değinerek, Yunan Hükûmetinden Batı Trakya Türkleriyle ilgili bir adım atmasını istemiştir. Eftimiu’nun yanıtı ise, *“Ruhban Okulu’nun karşılıklılıkla ilgisi yok. Bu konu AB çerçevesinde halledilmelidir.”* olmuştur.³⁷

31 Ocak 2004’te Özel Fener Rum Lisesi kuruluşunun yıl dönümü etkinliklerine katılan Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili; *“Orta öğretim düzeyinde bir okulun açılması hâlinde MEB’in denetim ve gözetimi altında olması şartıyla, yüksek öğretim kurumu açılacaksa Yüksek Öğretim Kurumlarının denetim ve gözetimi altında olmak şartıyla Heybeliada’daki okulun açılmaması için bir sebep mevcut değildir.”*³⁸ şeklinde bir konuşma yaparak bu konudaki düşüncelerini açıklamıştır.

AKP Hükûmeti’nin bu tarz ılımlı yaklaşımı bazı yabancı gazetecileri de şaşırtmıştır. Nitekim Daily Globe adlı gazetede ilginç bir yorum yapılmıştır. Yorumda, *“Hükûmetin okulu yeniden açması için uluslararası bir kampanya yürütülüyor. Komik ama, geçen Kasım’da İslamcı kökleri bulunan yeni bir hükûmetin iktidara gelmesi bu konuda yardımcı olabilir. Yeni hükûmet azınlıklardan yana yenilikler gerçekleştirdi...”*³⁹ denilmiştir. Bu gazetede de belirtildiği gibi hükûmet Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılması konusuna göz kırpmakla birlikte Lozan’da geçen “karşılıklılık” esasına uygun hareket

³⁶ http://haber.superonline.com/haber/haberler/0,1082,103464_3.00/2003/09/27/cumartesi/cum03.html (Anadolu Ajansı).

³⁷ www.milliyet.com.tr/2003/11/11/siyaset/siy07.html.

³⁸ *Akşam*, 31 Ocak 2004, 09:33; http://www.nethaber.com.tr/haber/haberler/0,1082,111816_3,00.html (31.01.2004).

³⁹ http://www.boston.com/dailyglobe2/039/nation/Istanbul_s_Greeks_stake_new_claim_to_past+.shtml (08.02.2003).

edilmesi yönünde açıklamada bulunmuştur. Bu bağlamda, Atina'da yaptırılacak bir cami karşılığında Fener Rum Patrikhanesinin istediği biçimde Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden eğitim ve öğretime açılması, Anayasa başta olmak üzere Türk hukuk sisteminin çiğnenmesi anlamına gelmektedir. Bilindiği üzere cami meselesi, Yunanistan'ın birkaç yıldır ülkesine çekmek istediği Arap sermayesi için yapmış olduğu bir girişimdir. Bu nedenle, "Türkiye istedi, müsaade ettik" tezlerini temkinli karşılamak gerekir.

b. ABD'nin Girişimleri

Patrikhane, Ruhban Okulu'nun açılması konusunda yalnız yurt içinde değil yurt dışında da destek arayışında bulunmuştur. Patriğin "kendi din adamımızı eğitime hakından mahrumuz" şeklindeki Türkiye'yi dış dünyada zora sokmaya endekli propagandalarıyla Ruhban Okulu'nun açılması için, bitmez tükenmez bir enerji ile kendi özel girişimlerinin yanında, AB'den ABD'ye kadar pek çok uluslararası teşekkül ve devleti devreye sokması dikkat çekicidir. Yurt dışında da daha çok ABD'den yardım beklemiş ve bu nedenle çeşitli vesilelerle ABD'de faaliyetlerde bulunmuştur.

Nisan 1994'te Başbakan Tansu Çiller'e bir mektup gönderen ABD Başbakanı Bill Clinton, ülkesinin Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması konusunda ilgili olduğunu göstermiştir.⁴⁰ 22 Nisan 1994'te Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu ile görüşen ABD Başkanı Bill Clinton, "İstanbul'daki Evrensel Patrikliğin konumu ve çalışma şartlarıyla ilgilenmesini Türk Hükûmeti'nden istedim" ifadesini kullanmış ve konuyla doğrudan ilgilendiğini belirtmekte bir sakınca görmemiştir. ABD Başkanı Bill Clinton'ın eşi Hillary Clinton ise, 28 Mart 1996'da Patrikhaneyi ziyaret etmiş, "...Heybeliada Ruhban Okulu'nun açıldığı gün çok mutlu olacağımı" açıklamıştır.⁴¹

Patrik Bartholomeos bu konudaki girişimlerini sürdürmek amacıyla 19 Ekim 1997'de, 20 kişilik bir heyetle Yunanistan Hava Yollarının tahsis ettiği Boeing 747 Jumbo jet uçağı ile en çok güvendiği ülke olan Amerika'ya gitmiştir. Patrik bir ay süren gezisi sırasında görüştüğü ABD yetkililerinden Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için Türkiye'ye baskı yapmalarını istemiştir.⁴² Aynı gezide ABD Başkanı Bill Clinton tarafından "300 milyon Ortodoks Hristiyan'ın ruhanî lideri" ve "evrensel patrik" olarak tanıtılan Bartholomeos "Ruhban Okulu'nun açılmasını istediklerini ve bunun bir ihtiyaç olduğunu" belirtmiştir.⁴³ Gezi sırasında BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 27 Ekim 1997 tarihinde Patrik şerefine bir yemek vermiş ve Patrik

⁴⁰ *Nokta*, 4-10 Eylül, s.28.

⁴¹ *Sabah*, 30 Mart 1996.

⁴² *Türkiye*, 20 Ekim 1997; *Zaman*, 20,24 Ekim 1997.

⁴³ *Türkiye*, 24 Ekim 1997.

BM Genel Kurulu'na katılarak burada kendisini "Yeni Roma Patriği" olarak takdim etmiştir. Kendi kilisesinden "Ana Kilise", diğer kiliselerden "Onun Çocukları" şeklinde bahseden Patriğe, BM tarafından "Kongre Altın Madalyası" takdim edilmiştir. Bu madalya Patrikten önce sadece dört kişiye (George Washington, Edison, W.Churchill, Rahibe Terasa) verilmiştir.⁴⁴ Patrik Bartolomeos'un bu ABD ziyareti sonuç vermiş ve Başbakan Mesut Yılmaz'ın Aralık 1997'deki ABD gezisi sırasında Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden öğrenime açılması konusu gündeme getirilmiştir. Amerika'nın beklentisi Başkan Yardımcısı Al Gore tarafından ifade edilmiş, ancak Başbakan Yılmaz bağlayıcı bir cevap vermemiştir.⁴⁵

Alman Cumhurbaşkanı Johannes Rau 8 Nisan 2000 tarihinde Patrikhaneyi ziyaret etmiş ve kendisine "Engelpiyon" adı verilen Ortodoksluğun en büyük nişanı bir haç hediye edilmiştir.⁴⁶ Bunun altında da yine Ruhban Okulu'nun açılması için Türkiye'ye baskı yapılması mesajı yatmaktadır. ABD Dış İşleri Bakanı Madeleine Albright, Papaz Dimitrios onuruna verilen bir yemekte, "*Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapalı kalmaya devam etmesinin Patriklik üzerindeki etkisini anlıyoruz. Bu yüzdendir ki, inancınızla ilgili ihtiyaçlarınızın karşılanması ve saygın bir geleneğin sürmesi için Türkiye'yi sürekli olarak okulu yeniden açması konusunda teşvik ediyoruz*"⁴⁷ demiştir.

Bartholomeos 5 Mart 2002 tarihinde Beyaz Saray'da ABD Başkanı George Bush ile görüşmüştür. Fener Rum Patriği Bush'u ziyaretinden önce, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Bakan Yardımcısı Richard Armitage ile bir araya gelmiş; sonra Türkiye'nin Washington Büyük Elçisi Faruk Loloğlu'nu ziyaret etmiştir.⁴⁸ Bartholomeos ziyaret öncesi yaptığı açıklamada, "*Maalesef Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için Ankara'yı ikna etmeyi daha başaramadık. Okulun yeniden açılması Ankara'nın çıkarlarına aykırı değildir. Demokrasi, insan hakları ve din hürriyeti bu okulun açılmasını gerektirmektedir. Biz yine de iyimseriz*" demiştir.⁴⁹ Bartholomeos ABD Başkanını etkilemek amacıyla başkanla görüşmeye giderken Amerikan bayraklı kol düğmeleri takmış ve görüşmeden sonra kol düğmelerinin Başkan Bush'un dikkatini çektiğini ve Bush'un bundan çok memnun olduğunu söylemiştir. Bartholomeos ABD Başkanı George Bush ile yaptığı görüşmenin ardından gazetecilere yaptığı açıklamada, Bush'a, İran ve

⁴⁴ Mehmet Çelik, *Siyasal Sistem Açısından Bizans İmparatorluğunda Din-Devlet İlişkileri (Kuruluşundan X. Yy.'a kadar)*, 2.Baskı, Elazığ, 1995, s.61 v.d.

⁴⁵ *Hürriyet*, 21.12.1997; <http://fl.parsimony.net/forum789/messages/13502.htm>, (Zaman, 31.01.2004).

⁴⁶ *İNAF Haber Bülteni*, 9 Nisan 2000.

⁴⁷ *Akşam*, 18 Mayıs 2000.

⁴⁸ *Hürriyet*, 6 Mart 2002.

⁴⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/138990.asp/05.03.2002/13:28:33>.

Bahreyn'e yaptığı ziyaretler ve gelecekte diğer bir Müslüman ülkeye yapacağı olası bir ziyaretten söz ettiğini belirtmiştir.⁵⁰

Bartholomeos'un yaptığı lobi faaliyetleri çeşitli kongrelerde de yankı bulmuştur. Nitekim ABD'nin Florida eyaletinin Cleanwater kasabasında 26-30 Haziran 2002 tarihleri arasında yapılan ABD Makedonyalılar Birliğinin 56'ncı olağan kongresinde kabul edilen bildiriye, Fener Rum Patrikhanesi ile ilgili olarak; Türkiye'nin devamlı bir şekilde ayrımcı bir tutum izlediği ve bunun din özgürlüğünün ihlali olduğu bildirilmiş ve "*İstanbul Evrensel Ortodoks Patrikhanesi'nin, Vatikan Roma Katolik Kilisesi gibi kendi özel konumu olmasını istiyoruz.*" denilmiştir. Bildiriye ayrıca, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasının sağlanması İstanbul Rumlarına mülkiyet haklarının iade edilmesi gerektiği kaydedilmiştir.⁵¹ Ki bugün bu istek yerine getirilmiş durumdadır. Diğer taraftan Yunanistan Dışişleri Bakanı George Papandreou, Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem'e Yunanistan'ın Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusundaki isteklerini tekrarlamıştır.⁵²

ABD'nin Türkiye Büyük Elçisi Robert Pearson da 22 Ekim 2002'de Fener Rum Patrikhanesi'ne ve Heybeliada'ya yaptığı ziyarette ABD'nin Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılması ve Patrikhaneye bağlı bir eğitim kurumu olarak faaliyet göstermesini sağlamak için ABD'nin desteğini yineleyerek, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasına izin verilmesini istediklerini belirtmiştir. Pearson ayrıca "*Avrupa'ya ve Amerika'ya Türkiye'nin uluslararası özgürlük ve hoşgörü değerlerini ithaf etmesi*" bakımından başarılı bir örnek teşkil edeceğini ilâve etmiştir.⁵³

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla 18 Eylül 2007 tarihinde İstanbul'a gelen ABD Dışişleri Bakanlığının siyasi işlerden sorumlu müsteşarı Nicholas Burns, Türkiye temasları çerçevesinde Fener Rum Patrikhanesini de ziyaret etmiştir. Patrikhaneye, ABD İstanbul Başkonsolosu Sharon Anderholm Wiener ile birlikte gelen Burns, Patrik Bartholomeos'un ABD'nin dostu olduğunu ve ABD'de kendisine çok saygı duyulduğunu kaydetmiş ve Bartholomeos'u "Barış ve Çevre Şampiyonu" olarak nitelendirmiştir. Patrik ile görüşmelerini basına kapalı yapan Burns, bir gazetecinin sorusu üzerine yaptığı açıklamada; "*Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasını uzun zamandır destekliyoruz. Ama bu, Türk Hükûmeti ile Patrikhane arasında özel olarak görüşülecek ve sonuçlandırılacak bir*

⁵⁰ *Hürriyet*, 6 Mart 2002.

⁵¹ http://www.mpa.gr/article.html?doc_id=279063 The 56th Annual Conference Of The Pan-Macedonian Association of America/02.07.2002.

⁵² http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_politics_100002_26/06/2002_18004 kathimerini Direct Negotiations (27.06.2002).

⁵³ www.asam.org/gunlukbulten/arsiv/23.10.2002.

meseledir" demiştir.⁵⁴ Bu demeci, Patrikhane konusunda Amerika'nın politikası değişmemiştir gibi yorumlayabilmekle beraber, bu konuda şimdiye kadar sürdürdükleri aktif politikada sanki bir yumuşama olmuş gibi bir izlenim de almak mümkündür. Ruhban Okulu'nun açılışını desteklemekle beraber, bunun Patrikhane ile Türk Hükûmeti arasındaki bir mesele olduğunu da ifade ederek, Türk Hükûmeti'nin Patrikhane ile müzakere etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Halbuki Patrikhane, TC Yasalarına tâbi bir Türk kurumudur ve yasaların belirlediği esaslara uymak zorundadır. Bu konuda bir pazarlık yapılmasının söz konusu olmayacağı, hukuk devleti karakterinden kaynaklanmaktadır.⁵⁵

c. AB'nin Girişimleri

Gerek Patrikhane gerekse Yunanistan'ın, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması yolunda yürüttüğü faaliyetler neticesinde, Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere hemen hemen bütün Hristiyan ülkelerin temsilcileri, ne zaman Türkiye'yi ziyaret etseler ya da Türkiye'nin bulunduğu plâtıformlarda bulunsalar, mutlaka Ruhban Okulu'nu gündeme getirmektedirler.

Bu kapsamda, Avrupa Topluluğu Komisyonu Başkanı Jacques Delors Türkiye Cumhurbaşkanı'na bir mesaj göndererek okulun açılması talebinde bulunmuştur. Ayrıca Dünya Kiliseler Birliği ve Fransa Katolik Konseyi de Türk Hükûmeti nezdinde aynı amaçla girişimler gerçekleştirmişlerdir.⁵⁶

Patrik Bartholomeos, 1994 yılında Avrupa Parlamentosu milletvekillerine yaptığı konuşmada, "*Birleştirici ve uluslar üstü özelliğimiz iyi anlaşılmalı, hatta kimi zaman hoşgörü ile karşılanmalı. Ama tarihî ve diğer sebeplerle İstanbul'da kalacağız*" demiştir. Bir soruya cevaben de Patrik, "*Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması konusunda Türk yetkilileri nezdinde girişimlerini sürdüreceklerini*" bildirmiştir.⁵⁷

27 Nisan 1996 günü Avrupa Parlamentosundan sağ partilerin oluşturduğu Hristiyan Demokrat Grup üyesi 20 parlâmenter, Fener Rum Patrikhanesini gizlice ziyaret ederek 11 saat süren bir toplantı yapmışlardır. Görüşmede Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması da diğer konular arasında tartışılmıştır. Patrik Bartholomeos bu görüşme sırasında parlâmenterlerden Ruhban Okulu'nun açılması ile ilgili kendilerinden destek istemiştir.⁵⁸

⁵⁴ www.cnnturk.com/17.10.07.

⁵⁵ E. Yalçın, *Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi*, s.387.

⁵⁶ E. Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.119.

⁵⁷ *Türkiye Gazetesi*, "Küstahlık", 21 Nisan 1994.

⁵⁸ *Türkiye Gazetesi*, 29 Nisan 1996.

Avrupa Parlamentosu da bu konuda Patrikhaneyi destekler kararlar almaktadır. 24 Ekim 1996 tarihli parlamento kararı ile, "*Patrikhaneye doğrudan bağlı olan Heybeliada Ruhban Okulu'nun derhal yeniden açılması*" çağrısında bulunmuştur.

Bu konudaki girişimlerini devam ettiren Patrik Bartholomeos, 3 Ekim 2002' de Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Romano Prodi ile Brüksel'de bir araya gelmiş ve yaptıkları görüşmede Prodi, Ruhban Okulu'nun açılıp açılmadığını sormuş Patrik de açılmadığını söylemiştir.⁵⁹

Yunan Elefterotipia Gazetesine göre, Fener Rum Patrikhanesi, Türkiye'nin AB yolundaki girişimlerinden istifade edebilmek amacıyla, 2004 yılı Aralık ayında, Atina ve Brüksel'e Türkiye'den taleplerini içeren bir mesaj göndermiştir. Patrikhane aynı taleplerini Türk Hükûmeti'ne de iletmiştir. Gazeteye göre Patrikhane taleplerini şöyle sıralamıştır:⁶⁰

1.590 yılından geçerli olan Patrikhanenin Ekümenikliği Türk Hükûmeti tarafından tanınmalı,

2.Heybeliada Ruhban Okulu yeniden açılmalı,

3.Patrikhanenin hukuki varlığı tanınmalı,

4.Patrikhane ve Rumların mülkleri garantilenmeli,

5.El konulan vakıf statüsü değiştirilmeli,

6.Büyükada yetimhanesi Patrikhaneye geri verilmeli,

7.Balıkli Rum Hastahanesine konulan yüksek vergi kaldırılmalı ve tekrar azınlık kurumu olarak faaliyet göstermesine müsaade edilmeli,

8.Azınlığın kurum ve binalarında yönetim kurulu seçimlerinde zorluk çıkaran yeni yasa kaldırılmalı,

9.Yabancı ülke vatandaşları kilise mensuplarına Türkiye'de oturma ve çalışma izni verilmeli,

10.Patrik seçimi bütün dünyada bulunan despotlar arasından yapılmalı ve Türk vatandaşı olma şartı kaldırılmalı, el konulan kilise ve mülkler geri verilmelidir. O günkü yasalar karşısında yapılan isteklerin, bugün meclisten yeni çıkarılan Vakıflar Yasası ile (4, 5, 6 ve 10'ncu maddelerin) yeniden düzenleneceği göz önünde bulundurulmalıdır.

⁵⁹ Salim Gökçen, "Bartholomeos, Ruhban Okulu ve Ekümenizm: Patrik'in Faaliyetlerinden Notlar", www.Stradigma.com (26/06/2002).

⁶⁰ CNNTÜRK, 06 Aralık 2004, www.abgs.gov.tr/26.10.2007.

Patrikhanenin istekleri doğrultusunda düşünen AB'nin, Patrikhane ve Ruhban Okulu'nun statüsünü değiştirmeye yönelik istekleri 2000 yılından itibaren İlerleme Raporları'na da yansımaya başlamıştır.

2000 İlerleme Raporu "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" başlığı altında;

"Din özgürlüğü ile ilgili olarak, Yahudi cemaati yanında Yunan Ortodoks, Ermeni, Katolik ve Süryani Ortodoks Kiliseleri başta olmak üzere, bazı Gayrimüslim cemaatlere yönelik daha büyük bir hoşgörü olduğunu gösteren işaretler vardır. Aralık 1999'da yetkili makamların yayınlamış olduğu bir genelgeye göre dinsel cemaatler, hayır ve ibadet binalarını tamir etmek için devletten izin almak zorunda olmayacaklardır. Genel olarak, bu olumlu yaklaşım daha da geliştirilmeli ve 1923 Lozan Antlaşması'nın kapsamına girsinler veya girmesinler, Gayrimüslimlerin somut talepleri, Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapalı kalmaya devam etmesi konusu dahil, gerektiği gibi incelenmelidir."

2002 İlerleme Raporu "Vakıflar, din Özgürlüğü ve Azınlıkların Korunması" başlığı altında;

"(Eksiklikler ve Beklentiler sıralanırken) Din özgürlüğü sağlanmış olsa da dinî topluluklar yasal engellerle karşılaşmaktadırlar. Yunan Ortodoks topluluğu 1971'den beri kapalı durumda bulunan Heybeliada Din Okulu'nun yeniden açılmasını defalarca talep etmişlerdir."

"Müslüman olmayan topluluklar Lozan Antlaşması ile tanınınsınlar, tanınmasınlar tüzel kişilikleri ve mülkiyet hakları ile Türkiye'de eğitim haklarıyla ilgili sorunlarla karşılaşmaktadırlar."

"Dinî azınlıklara yönelik eğitim ile ilgili kısıtlamalar devam etmektedir. Dinî toplulukların kendi okulları olmasına izin verilmekte, ancak okulun müdür yardımcısının Millî Eğitim Bakanlığı tarafından atanması (Müslüman) zorunluluğu getirilmektedir."

2003 İlerleme Raporu "Vakıflar, Din Özgürlüğü, Azınlıkların Korunması" başlığı altında;

"Dinî azınlıklara yönelik mülkiyet hakları, gayrimenkul edinme, dinî yapıların bakımı, okul yönetimlerinin yetki alanları konularındaki ayırıcı politikalara son verilmelidir."⁶¹

2004 İlerleme Raporunda da aynı şekilde Patrikhane ve Heybeliada Ruhban Okuluna ilişkin taleplerden söz edilerek, konu komisyon kararlarınının 10. paragrafında ele alınmıştır. "Ruhban yetiştirilmesi", "mülkiyet hakları", "okulların açılması" ve "iş yönetim" ifadelerine yer verilmiştir. Direkt

⁶¹ A.Güler, *Sorun Olan Avrupa Birliği*, s.144-145.

olarak Patrikhanenin statüsünden söz edilmemiştir. Ancak söz konusu ifadelerin hepsi Patrikhane ile ilgilidir. Parlamento kararlarının 37. maddesinde ise, “Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu'nun derhal tekrar açılması” talep edilmiştir.⁶² 6 Ekim 2004 İlerleme Raporunda belirtilen konuların çözülmesi Avrupa Parlamentosunun 13 Aralık toplantısında da dile getirilmiştir.

2005 İlerleme Raporunda da benzer taleplere yer verilerek, “Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması” konusundan bahsedilmiştir.⁶³

2006 İlerleme Raporunda, “Lozan Antlaşması kapsamı dışında da azınlık olarak adlandırılabilir topluluklar vardır”.⁶⁴ ifadesi yer almıştır.

2007 İlerleme Raporu “Türk yetkililerin Türk vatandaşlarını azınlığa ya da çoğunluğa bağlı bireyler olarak değil, yasalar önünde eşit haklara sahip bireyler olarak görmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin kimliklerini korumalarına olanak tanıma amacıyla bazı vatandaşlarına etnik köken, din ya da dil temelinde özel haklar sağlanmasına engel oluşturmamalıdır. Fener Rum Patrikhanesinin Ekümeniklik sıfatını kullanmasına izin verilmeli ve Heybeliada Ruhban Okulu yeniden açılmalıdır”.⁶⁵

Patrikhane, Türkiye'nin AB sürecinde, özellikle “Ekümeniklik” konusu ile Heybeliada Ruhban Okulu'nun eğitime açılması konusunu gündeme getirmek suretiyle, kendisine yandaş AB ülkelerinin yetkili devlet adamlarının desteğini almaya çalışmaktadır. 2007 Mart ayı Diyanet Dergisi'ndeki bir makaleye göre; Hristiyan âleminde Katolik, Protestan ve Ortodoks olmak üzere adeta ayrı ayrı dinlerin bulunduğu söylenebilir. Aynı dinden oldukları halde meselâ Vatikan bir Ortodoks için manevî bakımdan fazla bir değer ifade etmez. Aynı durum Katolik ve Protestan için de geçerli olup, her ikisi için de Fener Patrikhanesi rakip mezhebin otoritesinin temsil edildiği yerdir. Ancak son yıllarda özellikle Fener'e yapılan ziyaretler oldukça dikkat çekicidir. Avrupa ülkeleri devlet adamları başta olmak üzere dünyanın her tarafından gelen yetkililerin burayı ziyaret etmeden geçmemeleri sadece siyasi amaçlıdır. Hatta günlük hayatlarında yaşadıkları ülkelerdeki kiliselerin kapılarından girmeyen bu insanlar, gündemlerine Türkiye ziyaretini aldıklarında, ki bunların çoğu Ekümeniklik iddiasında bulunan Fener Patrikhanesi'nin davetiyle gerçekleşmektedir. Bazı kilise adamlarının da bu konuya bakış açısı değişiktir. Onlar, kendi evlerinde ibadet etmeyen bu insanların, başkalarının ibadetlerini siyasi amaçları uğruna kullanmalarının doğru olmadığını ifade etmektedirler. Hatta bazı AB

⁶² Sadık Acar, “Avrupa Birliği Kararları Bağlamında Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri”, <http://kisi.deu.edu.tr/sadik.acar> (27.11.2007).

⁶³ “Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri”, <http://www.abgs.gov.tr/27.11.2007>.

⁶⁴ “Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri”, <http://www.abgs.gov.tr/10.07.2007>.

⁶⁵ *Milliyet*, 31 Ekim 2007.

ülkelerine göre Ruhban Okulu'nun açılması, Türkiye'nin AB'ye girişinde en önemli değerlendirme unsurlarından biridir.

d. Yunanistan'ın Girişimleri

Kilise, Yunanistan'da toplumu etkileyen en önemli unsurdur. Hükümetlerin politikaları asla kilise ile ters düşemez ve çalışamaz. Ayrıca kilise bir gayrimenkul zenginidir. Türkiye'de sahipsiz araziler ve diğer taşınmazlar nasıl hazineye devredilir ve devlet malı haline dönüşürse, Yunanistan'da da kilise malı haline dönüşmektedir. Bu nedenle kilise büyük bir ekonomik güç halindedir. Dolayısı ile ekonomik güce paralel olarak büyük bir siyasi güç oluşturmaktadır. Olaya bu açıdan bakıldığında Ortodoks Rum Patrikhanesinin Yunanistan ve Ortodoks dünyası üzerindeki etkinliği tartışılmaz. Bunu iyi kullanan Patrik Bartholomeos, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması isteklerinin Türk Anayasa ve yasalarına aykırı olduğunu bildiği halde bu konuda;

-Yunanistan Hükûmeti'ni Kıbrıs, Ege ve Batı Trakya sorunları ardından bu kez de Türkiye'nin bir iç işine karışmaya zorlamış,

-Böylece Hristiyan dünyasının çok duyarlı olduğu bir konunun uluslar arası platformlarda Türkiye'ye yönelik bir baskıya dönüşmesine yol açmıştır.⁶⁶

Ne var ki, Ruhban Okulu meselesi yalnızca Türk-Yunan ilişkileri çerçevesinde kalmamıştır. Onu çok aşmaktadır. Yunanistan, kendisinin Patrikhane ile ilgili görüşlerini desteklemek amacıyla şimdiye kadar, Rusya ve ABD'nin yardımlarını almakta iken, Türkiye'nin AB sürecine girdiğinden itibaren yeni ve kuvvetli bir destekçi daha kazanmıştır ki o da AB devletleri ve bunların içinde Kıbrıs Rum Yönetimi gelmektedir. Yunanistan'ın, şimdiye kadarki girişimlerle çözülemeyen yada sürüncemede kalan bir çok konunun AB sürecinde kendi istekleri doğrultusunda çözülmesi için diğer AB devletlerine baskı yapacağı muhakkaktır. Yunanistan'ın talepleri; Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması, Türk vatandaşı olmayanların Kutsal Meclise seçilebilmesi ve Patrikhane mülklerinin tanınması gibi birtakım konularda ağırlık kazanmaktadır.⁶⁷

Nitekim Aralık 1991'deki ABD ziyareti sırasında bir konuşma yapan ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılabilmesi için Türkiye'ye baskı yapılmasını isteyen Yunan Başbakanı Mitçotakis, 1 Şubat 1992'de de

⁶⁶ Zekai Baloğlu, "Patrikhane ve Rahipler Okulu, İnceleme Raporu", 10 Nisan 1993, s.60-61.

⁶⁷ Elçin Macar, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.253-255.

Davos'ta yaptığı görüşmede okulun açılması için TC Başbakanına ricada bulunmuştur.⁶⁸

2006 yılında Sofyada'ki NATO toplantısına katılan dönemin Dış İşleri Bakanı Abdullah Gül, görüştüğü Yunanlı meslektaşı Bakoyanni'nin, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması talebine olumsuz yanıt vermiştir. Gül, "*Ruhban Okulu'nun din eğitimi vermesi TC Anayasası'na ve laiklik ilkesine aykırı*" demiştir. Görüşmede Bakoyanni ise, "*Türkiye'nin AB müzakereleri sürecinde din özgürlüklerle ilgili daha ileri adımlar atması gerektiğini, bu çerçevede Heybeliada Ruhban Okulu'nun da açılmasının önemine*" değinmiştir.⁶⁹

4. Türk Aydınlarının, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Açılmasına İlişkin Görüşleri

Fener Rum Patrikhanesi Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusunda yurt dışında olduğu gibi, yurt içinde de önemli desteklere sahiptir. Türkiye'deki bazı cemaatlerden ve finans kuruluşlarından, Türkiye'nin en zengin iş adamlarından ve çok tirajlı gazetelerin tanınmış yazarlarından da büyük destek görmüş ve görmektedir. Heybeliada Ruhban Okulu'na ilişkin olarak gazeteci Ahmet Hakan bir yazısında; "*Sözü hiç eğip bükmeden tavrımı net bir şekilde ortaya koyuyorum, Heybeliada Ruhban Okulu açılmalı. Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasına karşı çıkanlar arasında bazı İslamcı aydınların da bulunması beni hayli şaşırtıyor. Şaşıyorum çünkü, 'İmam Hatip Liselerine karşı geliştirilen ayrımcı ve kısıtlayıcı uygulamalara karşı çıkan ve tutarlılık kaygısı taşıyan herkesin, öncelikle Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasını savunması gerektiğine inanıyorum ve bunun bir ahlâkî zorunluluk olduğunu düşünüyorum....Dış İşleri Bakanı Abdullah Gül'ün Fener Rum Patriğini kabul etmesini ve Ruhban Okulu'nun açılması görüşüne yakın durmasını sonuna kadar destekliyorum...Patrik Ekümenik olacakmış, Patrikhane Vatikan benzeri, devlet içinde devlet haline dönüşecekmiş, iki bin kişi için Ruhban Okulu olur muymuş? Bırakalım bu tezleri İmam Hatip Lisesini kısıtlayanlar savunsun... Türkiye'de İslami yaşam tarzına karşı geliştirilen kısıtlamalar konusunda hiçbir itirazının olmadığını ve olmayacağını bildiğim AB'nin, konu Heybeliada Ruhban Okulu'na geldiğinde nasıl aslan kesildiğini de görüyorum. İstanbul'un fethedildiğinde kiliselerin kapatılmadığından, Hristiyanlara din özgürlüğü tanındığından dem vuruyorsunuz. Peki Ruhban Okulu'nun açılmasına karşı çıkmak, o çok övünülen geçmişinizle çelişki oluşturuyor mu?*"⁷⁰

⁶⁸ E. Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.119; <http://fl.parsimony.net/forum789/messages/13502.htm>, (31.01.2004).

⁶⁹ *Hürriyet*, 2 Mayıs 2006.

⁷⁰ *Sabah*, 19 Ağustos 2003.

Heybeliada Ruhban Okulu lehine düşünen en çarpıcı örnek Selim Deringil'dir. Deringil Ruhban Okulları ile ilgili olarak; "...*Madem ki 1982 Anayasası bile din hürriyetini tanıyor ve her gün için daha fazla İmam Hatip Okulu açılıyor, bir Ruhban Okulu'na ne gerekçe ile karşı çıkılabilir? Neden korkulmaktadır...Yunanistan'dan ve adalardan gelecek gençlerin Heybeliada'da okumaları Türkiye için ancak saygınlık kaynağıdır*"⁷¹ diyerek Ruhban Okulu'nun açılmasını savunmaktadır.

Sorunun eğitimle ilgili bölümünü vurgulayan yazar Aytunç Altındal; "...*Ruhban Okulu'nun hangi statüde olduğu belli değildir. Anayasanın 130. maddesine bu okulun faaliyeti aykırıdır. Patrikhane özel ve özerk statüde bir Hristiyan Ruhban Yüksek Okulu kurmak istiyor. - Türkiye Cumhuriyeti'nin yasalarını karıştırmayın- diyor. Bu statüye aykırıdır*"⁷² diyerek, Patrikhanenin en fazla önem verdiği konuya, yani Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılışına, yasalara göre olmaz diye karşı çıkıyor.

Türkiye'nin Türk devletlerindeki Ortodoks Türkler için toplayıcı bir rol almasını ve bir "Türk Ortodoks Ruhban Okulu" açılmasını savunan bazı çevreler de vardır.⁷³ Bu olayın, Fener Rum Patrikhanesi'nin de kendi okulunu açması için bir fırsat olacağı ve bu konuda kamuoyu oluşturacağı unutulmamalıdır. Eski Sovyetler Birliği hegemonyası altında yaşayan Gagavuz Cumhurbaşkanı Stefan Topal üç kez Türk Ortodoks Patrikhanesi'ni ziyaret ederek, 4 papaz ve 100 aile önermiştir. Kasım 1994'te Gagavuz Dış İşleri Bakanı Peter Zavrıçko Türkeş'le birlikte Türk Ortodoks Patrikhanesi'ni ziyaret etmiştir.⁷⁴ Türk Ortodoks Patriği Selçuk Erenerol da Türk devletlerinde 3000 Türk Ortodoksunun Türkiye'ye getirilmesi ve Güneydoğu Anadolu'ya yerleştirilmesini önermiştir. Erenerol'a göre Türk Ortodoks Patrikhanesi hükûmetin elinde bir kozdur ve bunu Hristiyan batıya karşı kullanmalıdır.⁷⁵

Heybeliada Ruhban Okulu ve Patrikhanenin statüsünün Yunanistan'la sorunların çözümünde önemli bir koz olduğunu savunan yazar Zekai Baloğlu da Patrikhanenin karşısına tek bir muhatabın çıkarılmasını önermektedir: "...*ilişkilerimizi İstanbul'da Patrikhaneye resmen muhatap, diyaloga açık, çok usta bir tek elden, sistemli biçimde yönetmemiz gerekir. Patrikhane ilişkiler konusunda karşısında bu kişiden başka hiçbir kişi ve makam görmemelidir. Bu kişi ilişkilerinde asla, 'hükümet böyle istiyor, bakanlık talimatıdır, makam böyle uygun görüyor, yasaktır...*' gibi onları üst makamlara çıkmaya teşvik edici sözler sarf etmemeye özen göstermeli, üst

⁷¹ Selim Deringil, "Fener Patrikliğine Sahip Çıkalım", *Milliyet*, 17 Mart 1995.

⁷² Aytunç Altındal, "Statü Meselesi Sorunudur", *Nokta*, 4-10 Eylül 1994.

⁷³ Refet Köriklü, "Türk Ortodoksları için Ruhban Okulu Açılmalıdır", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ocak 2001, s.20.

⁷⁴ *Milliyet*, 1 Aralık 1994.

⁷⁵ *Zaman*, 22 Ağustos 1995.

makamlar da Patrikhaneye doğrudan muhatap olmaktan kesinlikle kaçınılmadırlar. Bu yöntem başarı için çok önemlidir. Patrik, yönetimimizdeki bu zaafı çok iyi biliyor ve ustalıkla bundan yararlanıyor. Bence başarısının sırrı bundan kaynaklanmaktadır. Yeni uygulamaya derhal başlamalıyız.”⁷⁶

Rus Ortodoks Kilisesi, “1453 yılında Türkler İstanbul’u fethedince Ortodoksluk bitmiştir. Ve bu tarihten itibaren Ortodoksluğun yeni merkezi Moskova’dır” diyerek Fener Rum Patrikhanesine karşı proje geliştirmeye çalışmaktadır. Heybeliada Ruhban Okulu’nun eğitime açılmasını isteyen ABD, Fener Rum Patrikhanesine Ekümeniklik sıfatı kazandırmak suretiyle, Ortodoks âleminin kontrolünü Rusya’nın elinden almak düşüncesindedir. Böylece Türkiye’de 1500-2000, tüm dünyada 8-10 milyon müntesibi bulunan bir kilise ile, 270 milyonluk Ortodoks âlemini, özellikle Rusya’nın yeni yapılanmasındaki iki ayağından birini kontrol etmiş olacaktır. Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Melih Aktaş da bu kapsamda, Amerika’nın Fener Rum Patrikhanesi’ni desteklediğini iddia ederek, “ABD’nin Fener Patrikhanesi’ne Ekümenik sıfatı kazandırmak için çalıştığını ve bu sayede Doğu Bloğunun dağılmasından sonra güçlenmeye başlayan Slav Ortodokslarının önünün kesilmesinin amaçlandığını” kaydetmiştir.⁷⁷

İşadamı Vasilaki Filoridi, Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılması için 1996’da bağısladığı 3,3 milyon ABD Dolarının Patrik tarafından kendi özel hesabına aktarıldığını iddia ederek, 2001’de Patrik Bartholomeos’u mahkemeye vermiştir. Kadıköy 6. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülen dava, Bartholomeos’un parayı almadığına dair “Allahım ve namusum üzerine yemin ederim” şeklinde yemin etmesi üzerine reddedilmiştir.⁷⁸ Kadıköy Mahkemesince davanın reddedilmesine rağmen, işadamı Filoridi’nin konuyu unutmayacağını ve takip edeceğini gösteren başka emareleri görüyor hayretler içinde kalıyoruz. İşte işadamının ortaya çıkardığı bir olay daha gün ışığına çıkarılmaktadır; “Lozan Antlaşmasına göre sadece Türkiye’deki Rum Ortodoks vatandaşlarının dinlerinin gereğini yerine getirmekle yükümlü olan Fener Rum Patrikhanesi uluslararası ticarete atılıyor. 1971’de ‘Özel Okulların Devletleştirilmesi’ uygulaması sonucu Anayasa Mahkemesi tarafından Heybeliada Ruhban Okulu’nun yeniden eğitime başlaması için çalmadık kapı bırakmayan Patrik Bartholomeos, kurumu adına 100 milyon Euro’luk yatırım için Türkiye’yi değil, Yunanistan’ı seçti. Alışveriş ve eğlence merkezinden her yıl 1,8 milyon Euro kira gelecek.”⁷⁹ “Mediterranean Cosmos” adı verilen ve 330 bin metrekare

⁷⁶ Zekai Baloğlu, *Greğ Devleti Patrikhane ve Rahipler Okulu*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2000, s. 41-45.

⁷⁷ Melih Aktaş, “Patrikhanede Rusya-ABD Savaşı”, *Zaman*, 21 Eylül 1995.

⁷⁸ *Sabah*, 31 Mart 2006.

⁷⁹ www.turkforum.net/29.11.2004.

arsa üzerine 200 bin metrekare kapalı alan üzerinde kurulan dokuz dükkan, 188 küçük mağaza, 18 market, 8 restoran, bir çok sinema ve eğlence yerlerinden oluşan kompleks Alışveriş Merkezinin Yunanistan'ın ikinci Başkenti sayılan Selanik'i Makedonya Havaalanına bağlayan yol üzerinde yer alan bir milyon 300 bin nüfuslu Pileda bölgesinde kurulduğunu belirten Filoridi, inşaatı da Yunanlı şirketin yaptığını söylemiştir. Patrik ve Patrikhane yetkililerinin her fırsatta Türkiye'yi düşündüklerini ve ülkemiz için çalıştıklarını dile getirdiklerini hatırlatan Filoridi, *"İyi niyetli yardımsever insanlardan topladıkları paralarla kendileri için yaptıkları alışveriş merkezlerini de vatan bildikleri ve sevdikleri Yunanistan'da yapma gereğini duyuyorlar. Bu aldatma ve dolandırılma olaylarının en belirgin örneği benden almış oldukları üç milyon 300 bin dolar ile ABD'den aldıkları 12 milyon dolardır. Bu miktarlar tabii bizim bildiklerimiz. Bilmediklerimiz de hesaplanırsa olayın vahameti ortaya çıkacaktır"* demiştir.

Ortaya çıkarılan bu sansasyonel haber, aslında Patrikhanenin nelerle uğraştığını, hedeflerinin ne kadar büyük olduğunu göstermesi, bu tür Ortodoks din adamlarının gerçekte Türkiye'ye nasıl baktığını anlamak açısından önemlidir. Ancak madalyonun diğer yüzündeki Rum asıllı işadamı Filoridi'nin Türkiye'ye karşı olan iyi niyetini de şüphe ile karşılamak gerekir. Çünkü, verilen paranın nerede kullanıldığı araştırılmayıp bu olay ortaya çıkmamış olsaydı, laik Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde, onun Anayasa ile belirlediği esasları denetlemekten sorumlu Anayasa Mahkemesi tarafından 1971 yılında alınan kararla kapatılan özel okullar ve bu kapsamda herhangi bir devlet üniversitesine bağlanmak istemediğinden kapanan Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması için bağışta bulunmanın da, TC kanunlarına ne kadar saygılı olunduğunun göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Heybeliada Ruhban Okulu Yeniden Açılabilir mi?

Özel üniversitelerde görülen terör, 12 Mart muhtırası gibi bazı dönemsel nedenlerle, Heybeliada Ruhban Okulu da "Özel Yüksek Okulları kapatan kanun"un yürürlüğe girmesi ile 1971 yılında kapanmıştır. Daha sonra "devlet denetiminde olma" şartıyla açılmalarına rağmen Patrikhane bu şartı kabule yanaşmadığı için okul açılmamıştır. Rum Cemaati, her şeye rağmen okulun yeniden açılacağından ümitli. Özellikle Patrik Bartholomeos Vatikan ziyareti dönüşünde Türkiye'nin AB üyeliği yolunda gerçekleştirdiği olumlu adımları sayarken, *"Türkiye, özellikle mevcut hükûmet döneminde attığı adımlarla yasal düzenlemelerini Avrupa'ya uyumlu hale getirme konusunda kararlı olduğunu gösterdi. Kürt milletvekillerinin serbest bırakılması, Heybeliada'daki okulumuzun yeniden açılmasına izin verilmesi, idam cezasının kaldırılması, Kürtçe ve diğer azınlık dilleriyle televizyon*

yayınlarına başlanması gibi somut adımlar atıldı"⁸⁰ diyerek Heybeliada Ruhban Okulu'nun da yeniden açılması konusundan umutlu olduğunu göstermiştir. Türk yetkililer ise konuya daha temkinli yaklaşmaktadır.

Batının ve özellikle de AB ve ABD'nin Ruhban Okulu'nun açılmasında bu kadar ısrarcı olmalarını, Türk Ortodoks Patrikhanesi Basın Sözcüsü Sevgi Erenerol şöyle açıklamaktadır. "...Yunanistan'da bir papaz okulu var, isteseler orada öğrenci yetiştirip getirebilirler. Ama amaç papaz yetiştirmek değil"⁸¹ diyerek, işin temelinde Ekümeniklik statüsünün yattığına işaret etmektedir. Ruhban Okulu açılınca, din eğitimi devletten bağımsız bir kurum üstlenmiş olacak. Burada yetiştirilen din adamları Anadolu'ya ve bütün Ortodoks âlemine gönderilecek. Ortodoks ülkelerdeki kiliseler Fener Patrikhanesinin denetimindeki din adamlarınca yönetilecek. Böylece Fener Patrikhanesi, Cihan Patriği iddiasının uygulamasında çok önemli bir örgütsel aygıtı kavuşmuş olacak ve fiilen bütün Ortodoks âleminin başı olacaktır.

Patrikhane, Ruhban Okulu'nun şu şartlarda açılmasını istemektedir:

-Okul, sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrenci değil, dünyanın her tarafından öğrenci alabilmeli,

-TC Devletinin bu okul üzerinde hiçbir şekilde denetim hakkı olmamalı,

-Patrik ve kendine bağlı metropolitlerde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma şartı kaldırılmalıdır.

Patrik ABD gezisi sırasında Los Angeles Times'e verdiği demeçte "*Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasının, Patrikliğin geleceği açısından vazgeçilmezliğini*" üzerine basa basa vurgulaması, konunun sadece basit bir eğitim faaliyeti olmadığını kanıtlar.⁸²

Lozan Antlaşmasındaki statüsü, sadece Rum azınlığın dinî kurumu olarak belirlenmiş olmasına ve siyasi her hangi bir faaliyette bulunduğu sınır dışı edileceği ilgili devletlerin temsilcilerince de kabul edilmiş olan bu kurum, Türkiye Cumhuriyeti'nin Tapu Senedi durumunda olan bu antlaşmayı her fırsatta ihlâl etmektedir. Ruhban Okulu açma girişimlerinin İstanbul'da bulunan 1500-2000 Rum azınlığın gerçek ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, Helen ve Ortodoks emellerini simgeleyen siyasi bir talep niteliğinde olduğu değerlendirilmektedir. Patrikhanenin niyeti kendisine bağlı, devlet denetiminde olmayan "Uluslararası Patrikhane Özel Yüksek Okulu" kurmaktır. Böylelikle eskiden olduğu gibi, Türk düşmanı din adamları yetiştirerek, Ekümenikliğini sağlamak, İstanbul'u kültür ve Turizm

⁸⁰ Haşim Söylemez, "Heybeliada İlerleme Raporuna Yetiştirilecek", *Cihan Haber*, Eylül/Ekim 2004, Sayı:6, İstanbul, s.18.

⁸¹ *Akşam*, "ATO ve Türk Ortodoks Kilisesinin Tespitleri", 22 Aralık 2004.

⁸² M. Çelik, *Siyasal Sistem Açısından Bizans İmparatorluğunda Din-Devlet İlişkileri*, s.25.

merkezi adı altında Vatikanvari bağımsız bir dinî şehir devlet statüsüne kavuşturmak, TC'nin parçalanmasını ve bu parçalanmış topraklar üzerinde Megali İdea çerçevesinde Büyük Bizans İmparatorluğunu hortlatmak emellerine ulaşmayı sağlayabileceklerdir. Heybeliada Ruhban Okulu Teoloji Bölümünün kapatılmasının ve tekrar açılmamasının hukuki dayanaklarını şu şekilde sıralamak mümkündür.⁸³

a. Heybeliada Ruhban Okulu'nun 1971 yılında kapatılmasının tamamen kanunlar çerçevesinde yapıldığı ve okulun kapanmasının sadece Heybeliada Ruhban Okulu için değil, tüm özel yüksek okullara yönelik olması,

b. Lozan Antlaşmasının azınlıklara bir üstünlük ve imtiyaz değil, Müslüman Türk halkla eşit muamele görme hakkı tanınması ve bu durumun Anayasanın 12. maddesindeki eşitlik prensibine uygun olması,

c. Tevhid-i Tedrisat Kanununun(403 sayılı kanun) Türkiye'de dinî eğitimi cemaatlerden ve özel kişilerden alıp, devlet görevi olarak Millî Eğitim Bakanlığına vermesi,

d. 625 sayılı kanunun 3. maddesinde özel şahıs ve tüzel kişilere dinî eğitim ve öğretim yapan özel öğretim kurumu açma yetkisinin verilmemesi, ayrıca Mekâtib-i Hususi Talimatnâmesinde de aynı hükmün bulunması,

e. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olarak nitelenmiş bulunması ve bunun gereği olarak dinî öğretim yapan okul açmanın ve yönetmenin yasak olması,

f. 625 sayılı kanunun 1. maddesine göre özel öğretim kurumu açılabilmesi için; TC uyruklu gerçek kişi, özel hukuk kişisi veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler olması gerekir. Patrikhane ve Sen Sinod Meclisi ne vakıftır ne dernek ne de bir tüzel kişi. Bu bakımdan özel okul açma ve işletme yetkileri yoktur.

g. 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 3. maddesinin 3. paragrafı ile 28.,40. ve 41. maddelerinin kesin hükümler taşıması; "Askeri okullar, dinî eğitim ve öğretim yapan özel öğretim kurumları ile emniyet teşkilatına bağlı okulların aynı veya benzeri özel öğretim kurumu açamaz" hükmünün mevcut olması,

h. Aynı kanunun 28. maddesine göre bir özel okula alınabilecek yabancı uyruklu öğrenci sayısının, okulda okuyan TC vatandaşı öğrencilerin % 20'sini aşmamak kaydıyla MEB'liğince tayin olunacağı hükmünün bulunması,

i. Anayasanın 24. maddesinde "Din ve Ahlâk eğitim öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır" hükmünün bulunması,

⁸³ E. Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.133-134.

j. Türk Millî Eğitiminin Genel Amaç ve İlkelerinin, 1973 Millî Eğitim Temel Kanunu ve 1981 Yüksek Öğretim Kanunu ile belirlenmiş olması, hangi derece ve türde olursa olsun okul programının bu genel amaç ve temel ilkelere uygun olarak geliştirilmesinin zorunlu olması,

k. Anayasanın 132. maddesindeki “kanunda gösterilen usul ve esaslara göre kazanç amacına yönelik olmak şartı ile vakıflar tarafından devletin gözetim ve denetimine tabi yüksek öğretim kurumları kurulabilir” hükmüne göre, Patrikhane bir vakıf hüviyetinde olmadığı için Patrikhaneye bağlı bir özel yüksek öğretim kurumu da açılmasının mümkün olmaması,

l. Lozan Antlaşmasında ve öteki uluslararası sözleşmelerde azınlıklar için imtiyazlar değil, vatandaşlarla eşit haklar tanınmıştır. Din görevlilerinin özel okullarda değil devlet okullarında yetiştirilmesi Anayasa, Anayasa Mahkemesi Kararı, Yüksek Öğretim Kurumları Kanunu ve Millî Eğitim Temel Kanunu ile düzenlenmiş devlet politikasıdır. Bu nedenle Müslüman tebaaya tanınmayan bir hakkın Gayrimüslim tebaaya tanınmasının söz konusu olmaması,

m. Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerinin, 1973 Millî Eğitim Temel Kanunu ve 1981 Yüksek Öğretim Kanunu ile belirlenmiş olması ve hangi derece ve türde olursa olsun, okul programının bu genel amaç ve temel ilkelere uygun geliştirilmesinin zorunlu olması,

Bütün bu hukuki gerekçelere ilâve olarak; Türk Millî Eğitiminin temel ilkesi, Türk gencini herhangi bir kişi ya da dogmatik gücün etkisinde kalmadan özgür düşünceli insan olarak yetiştirmektir. Bir başka deyişle eğitim sürecinin merkezinde özgür düşünce olacaktır. Patrikhane yönetim ve denetimi altında, Patrik özel ikametgahı içinde manastır yaşamında, Patriğin yatılı özel manastır konuklarının mahremiyeti içinde bir uluslararası dinî yüksek okul örneği dünyada yoktur.

Bu durumu Patriğin bilmesine rağmen ısrar etmesi manidardır. Her yurtdışı seyahatinde bu meseleyi gündeme getirerek Türkiye'yi dışarıya şikâyet etmektedir. Türkiye'ye gelen yabancı devlet adamlarına konuyu açmakta ve Türkiye'ye baskı oluşturulmasını talep etmektedir. Başta Yunanistan olmak üzere tüm AB ve ABD devlet adamları devamlı Türkiye ile ilgili görüşmelerde bu okul meselesini önümüze koymaktadırlar. Ruhban Okulu'nun idari ve hukuki olarak yeniden açılabilmesi için İlahiyat Fakültesine veya kişi kararının rol oynadığı bir vakıf üniversitesine değil, İlahiyat Fakültesi olan bir devlet üniversitesine bağlanması gerekmektedir. Aksi durumda, yani Patrikhaneye bağlı özerk bir Ruhban Okulu'nun açılması durumunda, vatandaşlar arasında eşitlik bozulacaktır. Bununla birlikte, TC Devletinde yüksek okulların kuruluş koşullarını belirleyen Anayasanın 130 ve 132. maddeleri, Ruhban Okulu'nun yüksek okul

statüsünde yapılmasını engellemektedir.⁸⁴ Anayasanın 130. maddesi, bilimsel özerkliğe sahip üniversitelerin devlet tarafından kanunlarla kurulmasını emretmektedir. Dinî özerkliğe sahip bir okulun kurulması, ancak bu maddenin değiştirilmesi ile mümkündür. 132. madde ise, “sadece Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatına bağlı özel yüksek öğretim kurumları açılabilir” demektir.

Heybeliada Ruhban Okulu’nun yeniden açılışı ile ilgili olarak, karar alıcıların göz önünde bulundurması gereken dört argüman bulunmaktadır:

1. Patrikhanenin TC yasalarına göre okul, vakıf ve dernek gibi kuruluşlar kurmak, yönetmek haklarından yararlanması mümkün değildir.

2. Çok kültürlülük ve azınlık hakları dışarıdan dayatma ile verilirse çifte standartlık yaratır. Azınlık hakları çoğunluğun haklarından fazla hak sahibi olmak değil, çoğunlukla aynı haklara sahip olmak demektir.

3. İç hukukun dış baskılarla etkisizleştirilmesi, karşı tarafa mücadele meşruiyeti kazandırır.

4. İkiz kulelere 11 Eylül saldırılarından sonra ABD’nin ön planda tuttuğu şey, demokrasi değil güvenliktir.

Bir hukuki devlet olduğu hususunda kimsenin şüphesinin olmadığı TC Devletinde, Anayasanın bu maddeleri çerçevesinde, Patrikhanenin kendi gözetim ve denetiminde olmasını istediği Heybeliada Ruhban Okulu’nun bu şartlar altında yeniden açılması mümkün görülmemektedir. Bağımsız, uluslararası nitelikte Patrikhane Yüksek Ruhban Okulu kurmak imkânsızdır. Çünkü Patrikhane devletimiz için uluslararası boyutta değil, İstanbul’daki Rum azınlığın dinî ihtiyaçlarını karşılayan bir Türk kurumudur.

O halde ne yapılabilir? Tarihî sorunlar dünya kamuoyunda Türkiye aleyhine kullanılmaktadır. Türkiye bunların üstesinden gelememektedir. Zira Fener Patrikhanesinin misyonuyla edindiği bir gücünün olduğu kabul edilebilir bir gerçektir. Bu nedenle özellikle başta Patrikhanenin uğraşamayacağı faaliyetler, muhatap olacağı devlet kurumu ve denetim kuralları iyi tespit edilmelidir. Statü belirlendikten sonra Patrik seçiminin hangi usul ve esaslar dahilinde yapılacağı konusu da yeniden belirlenmelidir. Patriğin TC vatandaşı olması, din eğitimi almış olması; papaz, metropolit, despot olması gerekmektedir. Bu amaca yönelik Ortodoks din adamı ihtiyacı da herhangi bir devlet üniversitemizin (meselâ İstanbul Üniversitesi) İlahiyat Fakültesi bünyesinde disiplinler arası bir kürsüde (meselâ Dünya Dinleri Kültür Bölümü adı altında) Ortodoks din adamı yetiştirmek maksadı ile eğitim ve öğretim yapmak üzere öğrenci alınarak giderilebilir. Böylelikle, bir

⁸⁴ Göknur Calan, “Fener Patrikhanesi Vatikan Olma Yolunda”, *Nokta*, Sayı:37, 4-10 Eylül 1994, s.27.

tek cemaate hizmet verecek bir okul yerine, Türkiye'deki bütün azınlıklara hitap edecek böyle bir bölümün faaliyete geçmesi ile TC vatandaşları arasındaki eşitlik ilkesi açısından denge bozulmamış olacaktır.⁸⁵

6. Heybeliada Ruhban Okulu Açılırsa Ne Olur?

Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusunda, okulun açılıp açılmaması bakımından değil, okulun açılması durumunda tâbi olacağı kuralların belirlenmesi bakımından sıkıntı yaşandığı anlaşılmaktadır. Farklı yorumlar ve marjinal değerlendirmeler aslında çözümü kolay olan Ruhban Okulu meselesini içinden çıkılmaz bir hale sürüklemiş gibi görünmektedir. Sorunlar yumağı haline gelen meselede bir ipucu bulma arayışları sürerken konunun diğer muhatabı olan Patrikhane, okulun devlet kontrolü ve denetiminde olmasını kabul etmeyerek, Patrikhaneye bağlı bir kurum olarak açılmasını istemektedir. Türkiye Cumhuriyeti topraklarında bulunan bir okulun, devlet denetimine tâbi olmaması kabul edilir bir talep olarak görülmemelidir. Mevcut hükümet, AB'ye uyum çalışmaları doğrultusunda, bu konu ile ilgilenmekte ve okulun açılması yönünde çalışmalarını sürdürmektedir. Bu dönemde, okulun Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlanması veya İlahiyat Fakülteleri gibi YÖK'e bağlanması yönündeki çözüm önerileri, daha önce olduğu gibi yine gündeme gelmiştir. Her iki formüle de sıcak bakmayan Patrik Bartholomeos, hükümeti sıkıştırması için Yunanistan, AB ve ABD'den yardım talep etmekte ve konuyu uluslararası arenanın gündeminde tutmaya çalışmaktadır. Patrik, okuldaki eğitimin ortaöğretim düzeyine indirilmiş olacağı nedeniyle okulun, MEB'e bağlanmasına itiraz ederken okulu denetleyemeyeceğini söyleyen MEB de 2547 sayılı YÖK yasasında değişiklik yapılarak YÖK'e bağlanmasının uygun olacağı görüşünü savunmaktadır. YÖK yetkilileri ise, YÖK yasasının 'Atatürk İlkelerine bağlılık', kılık kıyafet konusu gibi temel hükümlerine Ruhban Okulu'nun uymasının sağlanmasının imkânsız olduğunu ve laik kurumlar olan İlahiyat Fakülteleri ile dinî okul olan Ruhban Okulu'nun bir tutulamayacağını belirtmektedirler. Nihayetinde Dış İşleri Bakanlığı, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden Millî Eğitim Bakanlığı denetiminde, vakıf bünyesinde iki yıllık ön lisans programı şeklinde eğitim verebileceğini kararlaştırmışsa da okulun açılması sağlanamamıştır. AB ile uzun sürecek müzakere dönemine bırakılmış olduğu anlaşılan konu "Ekümeniklik" iddialarıyla birlikte, tekrar tekrar Türkiye'nin gündemine oturacaktır. Şurası da gözden irak tutulmamalıdır ki; Nüfusunun % 98'i Müslüman olan ve türbanlı öğrencilerinin üniversitelere girme konusunda mutabakat sağlanamayan Türkiye Cumhuriyeti'nde, Ortodoks dinine mensup öğrencilerin ister dinî isterse siyasi amaçlarla olsun, üniversite kapılarından hangi kıyafetlerle girmek isteyebileceklerini kestirmek zordur.

⁸⁵ E. Yalçın, *Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi*, s.298.

Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması ile ilgili gündeme gelecek olan ikinci önemli nokta, okula yabancı öğretmen ve yurt dışından öğrenci getirilip getirilemeyeceği konusudur. Ülkedeki Rum azınlığın çocuklarını Ruhban Okulu'na göndermedeki isteksizliğini dikkate alan Patrikhane, okula yabancı öğrenci ve öğretmen alımının mümkün kılınmasını istiyor. Bu istem hiç de yeni değil. Bu konudaki en önemli tespit, 1950-1969 yılları arasında eğitimini tamamlayan 225 öğrencinin sadece 38'inin Rum asıllı Türk vatandaşı olması ve 162'si Yunan uyruklu olmak üzere 187'sinin yabancı uyruklu olmasıdır. Bu arada, 1952'de okulda eğitim veren 20 öğretmenin 12'sinin de Yunanistan vatandaşı olduğunun belirtilmesi yerinde olacaktır. Türk vatandaşı Rum öğrenci ve öğretmenlerin sayısının, yabancı öğrencilere olan oranı, amacı sadece azınlığın ihtiyaçlarına cevap vermek olması gereken (Lozan hükümleri) Ruhban Okulu'nun kısa sürede amacını aşan bir kurum haline dönüşebileceğini göstermektedir.⁸⁶

Ruhban Okulu'nun özellikle de Teoloji Bölümü'nün Patrikhanenin istekleri doğrultusunda açılması isteği, Anayasa ve yasalara olduğu gibi Lozan Antlaşması'na, AB Anayasası Taslağı'na ve diğer uluslararası sözleşmelere de aykırı bir imtiyaz talebidir. 1923 tarihli Lozan Antlaşması, azınlıklara imtiyaz değil sadece Müslüman Türk halk ile eşit muamele görme hakkı tanınmasını düzenlemektedir. Nitekim uluslararası sözleşmeler de Azınlık Hakları'nı, "çoğunlukla aynı haklara sahip olmanın garanti altına alınması" yönünde değerlendirmektedir. Din görevlilerinin özel okullarda değil devlet okullarında yetiştirilmesi, Anayasa, Anayasa Mahkemesi Kararı, YÖK Kanunu ve Millî Eğitim Temel Kanunu ile düzenlenmiş olan devlet politikasıdır. Türkiye'de dinî tedrisatı cemaatlerden ve özel kişilerden alıp, devlet görevi olarak MEB'e veren 403 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, TC Anayasası'nın Türkiye Cumhuriyeti'ni laik bir devlet olarak niteleyen ikinci maddesi ve eşitlik prensibini düzenleyen 12. maddesi ile bir arada düşünülmelidir. Özel ve özerk statüde bir Ruhban Okulunun açılması, sadece Ermenilerin, Süryanilerin ve kökten dinci İslamcılarının da -muhtemel- okul açma talepleri ya da Batı Trakya Türklerine sağlanmayan aynı türden (karşılıklılık) haklarla ele alınamayacak kadar hassas bir özellik taşımaktadır. Patrikhanenin istekleri, azınlık haklarını aşan, vatandaşlar arasında eşitlik dengesini bozan ve azınlıklar lehine eşitsizlik yaratan bir siyasi imtiyaz talebidir.

Bugün, Türkiye'yi dışarıdan sağladığı destekle Heybeliada Ruhban Okulu'na ilişkin talepleri doğrultusunda sıkıştırmaya çalışan Patrikhanenin argümanı ortadadır. Kilisede Patrikten sonra bir çeşit yönetim kurulu statüsünde 12 kişilik Sen Sinod Meclisi bulunmaktadır. Bu meclis üyelerinin de Türk vatandaşı olması gerekmektedir. Bartholomeos kanunları kâle

⁸⁶ Gözde Kılıç Yaşın, "Heybeliada Ruhban Okulu", *TUSAM*, <http://www.tusam.net/> makale (1.1.2005).

almayarak din adamlarının çoğunun hasta ve yaşlı olmasını gerekçe göstererek Sen Sinod'da boşalan altı Türk vatandaşı üyenin yerine ilk defa Türk vatandaşı olmayan altı yabancı metropolit tayin etti. Patrikhane, aynı gerekçelerle Türkiye'yi Patriğin TC vatandaşı olma zorunluluğunun kaldırılması ya da Ruhban Okulu'nun açılarak din adamı yetiştirme imkânının sağlanmasını tercih etmek durumunda bırakmaya çalışmaktadır. Patrik de bu Sen Sinod içerisinde bulunan metropolitler arasından seçtiğine göre, Bartholomeos'tan sonra Türk vatandaşı olmayan bir Patriğin seçilme ihtimali de kaygı yaratmaktadır. Patrikhane, "Ekümeniklik" iddiaları ile örtüşen bir biçimde aslında her iki sonucu da elde etmeye uğraşmaktadır. Bu talepler, her halükârda Yunan asıllı ancak TC vatandaşı olmayacak ruhbanlara ve bunların doğuracağı sonu gelmez sorunlara neden olacak mahiyettedir. Ayrıca, Ruhban Okulu'nu kilise değil Sen Sinod Meclisi yönetmektedir. Sen Sinod meclisinde bulunan bu altı yabancı üyelere birinin Sen Sinod'un başına getirilmesi ve Ruhban Okulu'nun da müdürü olması muhtemeldir. Türkiye Cumhuriyeti; Patrikhaneyi ebediyete kadar ve memnuniyetle topraklarında barındırmaya devam edebilir, Ortodoks inanışlarını taşıyan vatandaşlarına ve onların kutsal bildiği değerlere saygı gösterebilir. Ancak Patrikhane ve çevresinden, onlara içinde buldukları şartları sağlayan ülkenin birlik, bütünlük ve hukukuna saygı göstermesini beklemek, TC'nin en doğal hakkıdır.

Ruhban yetiştirememesi sorunu, Heybeliada Ruhban Okulu üzerinden tartışmakla beraber, Türkiye'nin tüm Gayrimüslimlerinin sorunudur. Örneğin Ermenilerin Ruhban Okulu "Tbrevank", 1453'te faaliyet göstermeye başlamış ancak 1968'de kapatılmıştır. Süryanilerin hiçbir zaman resmî bir okulları olmamıştır. Katolikler ise bu sorunu çok uzun zamandır, ruhban adaylarını yurtdışındaki üniversitelere göndererek çözmektedirler. Yahudi cemaatinin ise bilinen bir talebi yoktur. Hal böyle olunca, Fener Rum Patrikhanesi de yetiştirmek istediği öğrencileri kendi kontrolündeki Selanik ve Connecticut'ta (ABD) bulunan ruhban okullarına göndermesi mümkündür. Kaldı ki, öğretmenlerinin ve öğrencilerinin çoğu Yunanistan vatandaşı olduktan sonra Türkiye açısından, dünya Ortodoks rahiplerinin nereden yetiştiği de fark etmeyecektir.⁸⁷

Rum Cemaati ve bazı kesimler; Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması durumunda, burada yıllarca kalıp eğitim gören ruhanilerin gittikleri ülkelerde Türkiye'nin tanıtımı ve lobisi açısından yararlı olacağı, Ruhban Okulu'nun tüm dünyada tanınması bundan dolayı eğitime başlamasıyla birlikte, Ortodokslar için önemli bir ziyaret merkezi haline geleceği yönüyle yeni fırsatlar doğabileceği fikrini ileri sürmektedir. Olaya düz mantıkla bakıldığında bunların doğru olabileceği kanısı hasıl olabilir. Ancak, kökleri

⁸⁷ TUSAM Ulusal Güvenlik Strateji Araştırmaları Merkezi, "Heybeliada Ruhban Okulu", <http://www.tusam.net/makale> (09.11.2007).

tarihte gizli olan sorunu tarihî gerçekleri de tahlil ederek kıyasladığımızda, bunların birer yanıtma olabileceği gün ışığı gibi ortaya çıkacaktır.

7. Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinde yerini aldığı altı asrı aşan süre içinde, İmparatorluğu yönetenler, hiçbir kültürü ve dini baskı altına almamayı gelenek haline getirmiş, ülkelerini tüm kavim ve toplumlar için tam bir huzur ve özgürlük ortamı yapmışlardır. Bu husus özellikle Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u ve Bosna-Hersek'i aldığı zamanlarda, buraların halkının kendi kültürünü ve dinini serbestçe devam ettirmeleri için yayınladığı örnek nitelikli fermanlarla belgelenmiştir. Osmanlı'nın doğal ve hukuki varisi olan Türkiye Cumhuriyeti de bu geleneği devam ettirmiş ve bu özgürlükleri anayasal hak haline getirmiştir. Ayrıca hilafeti kaldırmakla laik devlet olma yolunda önemli bir adım atan Türkiye, Patrikhanenin sadece kendi cemaatinin dinî ihtiyaçlarını karşılaması kaydıyla İstanbul'da kalmasına izin vermiştir. Fener Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulu Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti iç hukuk sistemi sayesinde bugünlere kadar gelebilmiştir. Ruhban Okulu da Türkiye'deki tüm yüksek öğretim kurumları gibi YÖK Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösterme alternatifi mevcutken, 1971 yılında kendi kendini kapatmayı uygun görmüştür. Yasalar tüm vatandaşlar için geçerlidir. Çifte standartlar ülke huzurunu ve iç barışı bozar. Üstelik, "Azınlık Hakları" demek, "azınlığın, çoğunluğun sahip olmadığı haklara sahip olması demek değil, çoğunlukla aynı haklara sahip olmasının garanti altına alınması" demektir.

Patrikhane son yıllardaki Heybeliada Ruhban Okulunun açılması konusu üzerinde ısrarla durmakta ve TC'nin iç hukuk sistemini baskı altına alma ve bu konuda kamuoyu oluşturma çalışmalarını sürdürmektedir. Patrikhanenin taleplerinin arkasında AB ve ABD vardır. Dış baskılara dayanamayarak, Fener Rum Patrikhanesinin istediği biçimde Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden eğitim ve öğretime açılması, Anayasa başta olmak üzere Türk Hukuk Sisteminin çiğnenmesi anlamına gelmektedir.

Yargıtay 2'nci Hukuk Dairesinin 8 Kasım 1971 tarih ve 5325 esas sayılı kararı ile Patrikhanenin ve Ruhanî Meclisin tüzel kişiliğinin olmadığına karara bağlandığı, 625 sayılı kanunun 1'inci maddesine göre özel öğretim kurumu açabilmesi için TC uyruklu gerçek kişi, özel hukuk kişisi veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişiler olması gerektiği, bu sebeple Patrikhane ve Ruhanî Meclisin vakıf, dernek veya tüzel kişi olmaması nedeniyle özel okul açma ve işletme yetkisinin olmadığı anılan kanun maddeleri ile sabittir.

Özel üniversitelerin devlet denetiminde olması şartıyla açılmasına izin verildiği hâlde Fener Rum Patrikhanesinin bunu kabul etmediği görülmektedir. Ruhban Okulu'nun yeniden açılışına izin verilecek olması

halinde mevzuatta değişiklik yapılması gerekecektir. Özel yüksek okul açılması konusundaki gelişmelere baktığımızda Yüksek Öğretim Kurulu ve Ankara Üniversitesi tarafından alınan kararlar şöyledir:

a. Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasına Ankara Üniversitesi Senatosunun 21 Aralık 1971 tarih ve 5118 sayılı kararında belirtildiği şekilde izin verilebileceği, buna göre Ruhban Okulu, İlahiyat Fakültesinde "Dünya Dinler Kültür Bölümü" adı altında üniversite bünyesinde faaliyet gösterebileceği,

b. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının Yürütme Kurulu tarafından 12 Kasım 1992 tarihli toplantısında 2547 sayılı kanunun 5/f maddesinde yüksek okulların ancak üniversiteler ve ileri teknoloji enstitüleri bünyesinde kurulacağı hükmünün yer aldığı dikkate alınarak adı geçen okulun açılmasının uygun olmadığına dair karar aldığı,

c. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının 14 Eylül 1999 tarihli toplantısında, 2547 sayılı kanunun 2880 sayılı kanunla değişik 7/d-2 maddesi uyarınca İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde "Dünya Dinleri Kültür Bölümü" kurulmasına karar verildiği görülmektedir.

Netice olarak, Heybeliada Ruhban Okulunun kapatılmasının tamamen kanunî çerçevede yapıldığı ve yalnız bu okulun kapatılmasına yönelik değil tüm özel yüksek okulları kapsadığı, açılmasının Lozan Barış Anlaşması'nda belirtilen eşitlik ilkesine aykırı olmanın yanı sıra Rumlara verilen bir imtiyaz hâline geleceği, Türk Hükûmeti tarafından üniversite bünyesinde ruhanî eğitim verilmesi konusundaki önerilerin Fener Rum Patrikhanesi tarafından reddedildiği ve bütün bu nedenlerden dolayı okulun açılması konusunun tamamen kördüğümeye dönüştüğü söylenebilir.

Türkiye ise bu konuda laiklik, eşitlik ve Lozan'da belirtilen "karşılıklılık" ilkesi ve kanunlar çerçevesinde hareket etmektedir. Ancak Fener Rum Patrikhanesinin yapmış olduğu yoğun girişimler sonucu bu konu Türkiye'nin iç meselesi olmaktan çıkarak uluslararası alanda tartışılmaya başlanmış ve Türkiye üzerine baskılara dönüşmüştür. Türkiye'nin yapılan baskılar ve Avrupa Birliği'ne girme çabasıyla, Heybeliada Ruhban Okulunun dinî bir okul kabul edilmesi ve okulun Patrikhanenin isteği doğrultusunda açılmasına izin vermesi hâlinde diğer dinî okulların açılmasına da örnek teşkil edeceği, bu durumun Türkiye için sonradan çözülemeyecek bir çok sorunu daha gündeme getireceği düşünülebilir. İstanbul'da devlet içinde devlet kurulması demek olan bu gibi istekler zamanla çoğaltılacak ve belki de bir Ermeni Patrikhanesi, diğer Müslüman dinî Cemaat Okulları, bir Hilafet Devleti gibi yeni Vatikanlar kurularak İstanbul'un, egemenlik sınırlarımızın dışına çıkarılmak istenebileceğini çok uzak bir komple teorisi olarak nitelendirmemek gerekir. Üstelik Patrikhane, yeni Vakıflar Yasasının da çıkarılması ile hedefine bir adım daha yaklaşmış

durumdadır. Bu nedenle, taleplerin sonradan altından kalkılamayacak boyutlara ulaşmaması için bu gibi istekler kararlılıkla reddedilmelidir.

Yine Heybeliada Ruhban Okulu'nun Patrikhanenin istediği şekilde açılması durumunda, Fener Rum Patrikhanesinin dış baskılar sonucu bunu elde ettiği ve bundan sonra ortaya çıkacak sorunları aynı şekilde bir iç sorun olarak düşünmekten çok, uluslararası alanda halletmeye çalışacağı da düşünülebilir. Görüldüğü üzere tam bir kördüğümüne dönüşen bu problem sonuç itibarıyla Türkiye'nin menfaatleri göz önüne alınarak çözümlenmesi gereken önemli ve önemli olduğu kadar kökleri tarihte gömülü bir sorundur. Dolayısıyla çözüm arayışlarında tarihî gerçeklerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.